

Skipulagsstofnun
Jón Ágúst Jónsson
Borgartún 7b
105 REYKJAVÍK

Garðabær, 25.2.2025

Málsnúmer: 202501-0058

IAS/BK/LA/RTh

Efni: Allt að 9,9 MW virkjun í Geitdalsá í Múlaþingi. Mat á umhverfisáhrifum.

Vísað er í erindi frá Skipulagsstofnun, dagsett 10. janúar 2025, þar sem óskað er umsagnar Náttúrufræðistofnunar um umhverfismatsskýrslu vegna allt að 9.9 MW virkjunar í Geitdalsá.

Fyrirtækið Geitdalsárvirkjun ehf. áformar að reisa allt að 9,9 MW vatnsaflsvirkjun í Geitdalsá í Múlaþingi. „Uppsett afl fyrirhugaðrar Geitdalsárvirkjunar er 9,9 MW og orkugeta hennar um 56 GWst/ári. Virkjað rennsli verður 5,2 m³/s en tiltækt meðalrennsli til virkjunar hefur verið metið 5,6 m³/s. Meðalorkugetan er miðuð við 248,7 m brúttófallhæð og lónhæð á bilinu 445 til 457 m y.s.

Áætlað rúmmál Hesteyrarlóns er 3.900.000 m³ (3,9 GL) og flatarmál þess er 30 ha við hæsta rekstrarvatnsborð (457,0 m y.s.) en 36 ha við hæsta flóðvatnsborð (460 m y.s.). Við lægsta rekstrarvatnsborð (445 m y.s.) verður flatarmál lónsins 10 ha. Möguleg miðlun úr lóninu er 3.000.000 m³ (3,0 GL) eða sem svarar til 160 klukkustunda framleiðslu á fullum afköstum.“

„Áætluð heildarefnispörf framkvæmdanna er ríflega 400 þúsund rúmmetrar efnis sem verður fengið úr sjö námum innan framkvæmdasvæðisins. Auk efnistökusvæðanna þarf að haugsetja efni sem nýtist ekki til framkvæmdanna. Gert er ráð fyrir að nýta slíkt haugsetningarefni til að ganga frá tveimur námum þannig að landform þar haldi sér að mestu frá því sem nú er.“

Náttúrufræðistofnun hefur kynnt sér matskýrsluna og gerir eftirfarandi athugasemdir.

Landslag og óbyggð víðerni

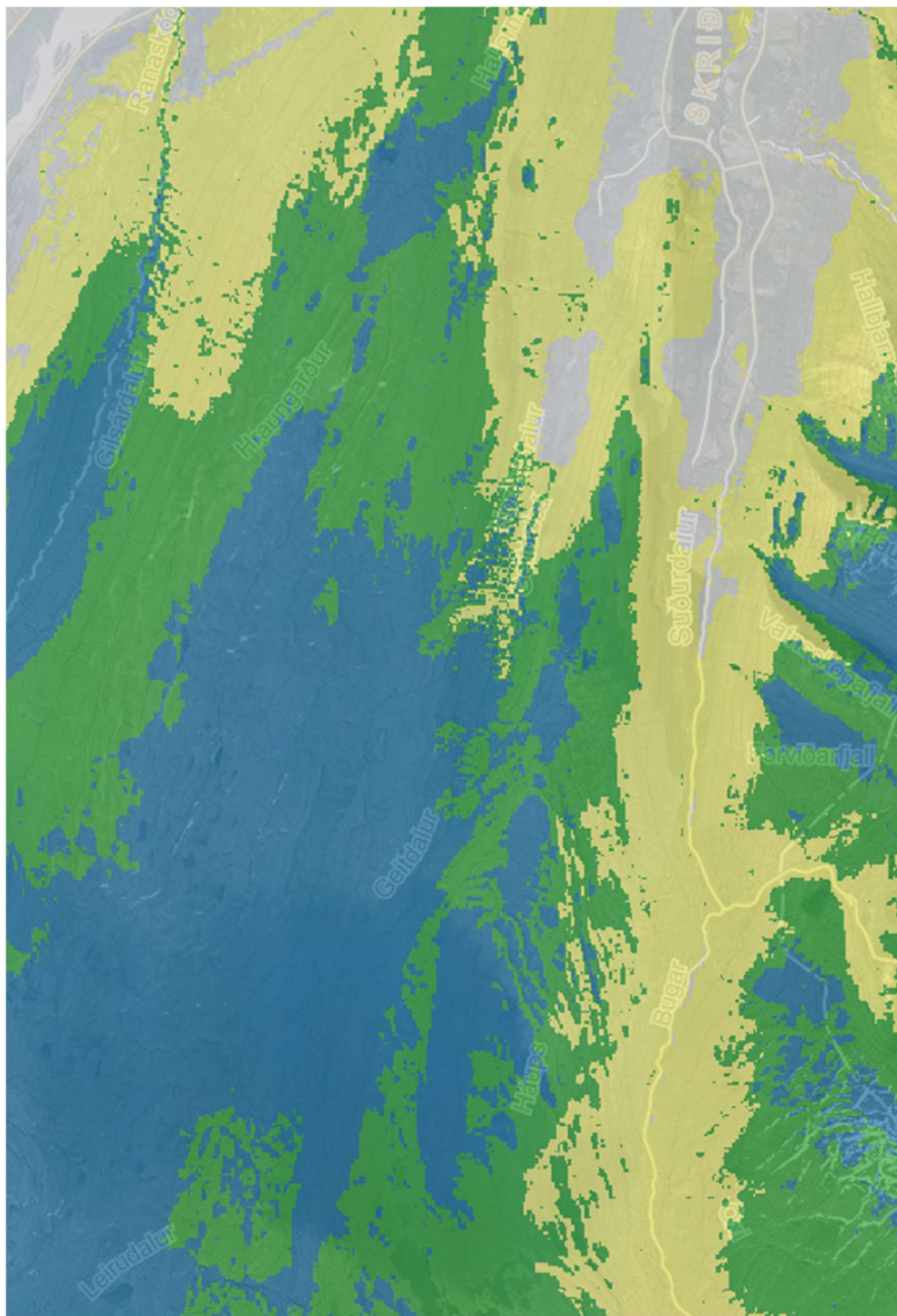
„Framkvæmdasvæðið er skilgreint sem það landsvæði sem fer undir framkvæmdir og um 100 m út frá þeim og er alls 530 ha að flatarmáli. Ekki eru þó líkur á að nema lítill hluti framkvæmdasvæðanna raskist verulega eða rúmir 120 ha.“ (bls 3 í umhverfismatsskýrslu).

Svæðið er vel gróið og óraskað og því munu mannvirki, lagnir og vegir hafa mikil áhrif og breyta landslagi. Ummerki mannvirkja verða sýnileg og landslagsheildinni verður raskað. Óafturkræft rask á 120 ha af óröskuðu landi er að mati Náttúrufræðistofnunar verulega neikvætt en ekki talsvert til nokkuð neikvætt eins og fram kemur í umhverfismatsskýrslu.

Ekki liggur fyrir opinber afmörkun óbyggðra víðerna á Íslandi og ósamræmi er í kortlagningu þeirra korta sem gerð hafa verið, sem eflaust skrifast á ólíka aðferðafræði. Nýleg kortlagning á óbyggðum víðernum útfrá tiltækum landupplýsingagögnum (Carver o.fl. 2023) og er víðernakortið birt á map.is (sjá meðfylgjandi skjáskot af víðernakortinu). Á kortinu má sjá að allmikil víðerni eru innan framkvæmdasvæðisins, þ.m.t. kjarnasvæði (merkt með bláum lit) sem taka þarf tillit til. Þetta er ekki í samræmi við það sem sett er fram í umhverfismatsskýrslunni þar sem óbyggð víðerni eru ofan við Geitdalinn. Ósamræmi á milli korta felst í að víðernakortið sem miðað er við í matsskýrslu sýnir

kortlagningu víðerna á miðhálandi Íslands (Þorvarður Árnason o.fl. 2017) og mörkin ofan við Geitdal eru mörk miðhálandisins en ekki víðerna. Útfrá loftmyndum má einnig sjá að enginn mannvirki eru til staðar í syðri hluta dalsins, en hins vegar eru vegir og mannvirki í Skriðdal, austan við Geitdal, sem eru innan við 5 km fjarlægð en þau eru ekki sýnileg eða hafa truflandi áhrif í Geitdal vegna hálsins sem skilur að dalina (Háabaula 568 m h.y.s).

Kort. Víðernakortlagning Carver o.fl. (2023), skjáskot af: map.is

Óbyggð víðerni hafa hátt verndargildi á heimsvísu þar sem þau eru á undanhaldi og hætta er á að víðerni skerðist vegna fyrirhugaðra virkjanaframkvæmda í Norðurdal/Geitdal og er ekki í samræmi við náttúruverndarlög þar sem kveðið er á um að standa vörð um óbyggð víðerni landsins.

Það er mat Náttúrufræðistofnunar að áhrif framkvæmdanna verði verulega neikvæð á landslag og óbyggð víðerni en ekki nokkuð til talsvert neikvæð eins og fram kemur í umhverfismatskýrslu.

Jarðminjar.

Berggrunnurinn á svæðinu er að mestu basalt hraunlög sem talin eru vera 7-8 miljón ára gömul. Svæðið hefur ekki verið kortlagt nákvæmlega en það liggur rétt utan við bæði jarðfræðikort af Austurlandi (Birgir V. Óskarsson og Martin Riishuss 2019) og kortið: Vesturöræfi-Hraun (Árni Hjartarson og Elsa G. Vilmundardóttir 1998). Mögulega gætir einhverra áhrifa frá Þingmúlaeldstöðinni í jarðlagastaflanum en ekki kemur fram í matskýrslu umfjöllun um bergganga og súrt berg. Ekki er vitað hvort einhverjir steingervingar eða trjábolaför finnast í millilögum á svæðinu.

Nokkrir fossar, sem njóta sérstakrar verndar samkvæmt 61. gr. laga um náttúruvernd (60/2013), eru á svæðinu. Ekkert er fjallað um áhrif á fossa ofan við inntakslónið og því er ekki ljóst hvort einhverjir fossar muni hverfa undir lónið eða ásýnd þeirra breytast við hæstu vatnsstöðu. Rennsli um fossa í Geitdalsá neðan inntakslóns mun minnka og ásýnd annarra mun hugsanlega breytast vegna framkvæmdanna.

Geitdalsárgil er í náttúrumæaskrá Helga Hallgrímssonar (<https://geo.alta.is/nms/>) en um það segir:

„4.5.4 **Geitdalsárgil.** Við Sáðá byrjar grunnt og allbreitt gil með klettabörmum meðfram Geitdalsá og heldur áfram í svipuðu formi langt inn á dal. Í giliu margar flúðir og nokkrir lágir fossar sem ekki hafa nöfn. Þessi fossaföll eru fjölbreytt og sum nokkuð myndarleg, t.d. er breiður og margkvíslóttur flúðfoss með skessuköttum skammt fyrir innan Sáðá, og milli Fossár og Miðár eru nokkir fossar 2-5 m háir. Sérkennilegasta flúðin er við ármót Miðár og höfðann Innra-Klif. Þar eru bríkur og stapar af rauðbrúnu hellubergi í giliu.

Um 1 km innan við Miðá hefst svo aðalgil eða gljúfur Geitdalsár, sem er um 5 km langt, skv. korti, og nær inn að Sauðám. Ekki er getið um fossa í því. Þar er nafngreint Votaberg, hættustaður fyrir sauðfé, og sumir segja að Hallgrímsstapi sé við gilið, milli Illár og Miðár. Sauðá ytri og innri falla í gilið innst, og eru þar fossar í þeim báðum. Í Ytri-Sauðá er líka hár foss, þar sem hún fellur ofan af Sauðahlíðum. (Óskoðað).“

Í umhverfismatskýrslunni eru áhrif á fossa talin vera nokkuð neikvæð en að mati Náttúrufræðistofnunar ríkir nokkur óvissa um áhrif á fossa og áhrifin líklega meiri.

Efnistaka

Gert er ráð fyrir efnistöku á nokkrum stöðum og þar á meðal eru tvær námur á áreyrum Geitdalsár neðan við fyrirhugað stöðvarhús. Efnistaka í eða alveg við árfarvegi er alltaf óæskileg þar sem áhrif efnistökkunnar geta haft áhrif á rof bæði langt fyrir ofan og neðan við fyrirhugað efnistökusvæði og áhrifasvæðið verður mun stærra en sem nemur stærð námunnar. Námusvæði K við Illuá er í jökulruðningi sem er nokkuð vel gróinn og á öröskuðu svæði neðan við helsta framkvæmdasvæðið.

Þá bendir Náttúrufræðistofnun á ósamræmi í töflum í skýrslunni, í töflu 3.2 er rask vegna náma utan lónstæðis með jaðarsvæðum 18.0 ha en í öðrum töflum er það sagt 21.5 ha.

Fuglar

Á bls. 103 í matskýrslu segir:

“Sex tegundir eru á valista (Náttúrufræðistofnun Íslands 2018d) og 9 skilgreindar sem forgangstegundir fugla fyrir tillögur að B-hluta náttúruminjaskrár, m.t.t. verndargildis, ályktunar Bernarsamningsins og/eða vegna ábyrgðar Íslands á viðkomandi tegund, þar sem 20% eða meira af Evrópustofni hennar nýtir landið til varps eða kemur við á Íslandi á ferðum sínum.”

Náttúrufræðistofnun bendir á að forgangstegundir voru einnig valdar út frá stöðu á valista og því þarf að breyta hér orðalagi, sjá: <https://www.ni.is/is/midlun/natturuminjaskra/forgangstegundir-fugla>

Fjöldi forgangstegunda er því fleiri en níu.

Í töflu 5.7 eru nokkrar villur og það þarf einnig að leiðrétta í texta

- Fálki – auk þess að vera á valista er hann einnig á lista Bernarsamningsins og ábyrgðartegund
- Sandlóa – ábyrgðartegund
- Sílamáfur – fellur undir Data deficient á valista eða DD
- Ef fugl er á valista er stundum skráð “V” undir Forgangstegund og stundum ekki – sbr. hér að ofan þá voru forgangstegundir m.a. valdar út frá stöðu á valista.

Náttúrufræðistofnun tekur undir niðurstöðu sérfræðiskýrslu um að neikvæðustu áhrifin verða líklega á heiðagæsir og telur að þau ættu að vera stigi ofar en á aðrar fuglategundir, eða verulega neikvæð, en að áhrif á aðrar tegundir verði talsvert neikvæð. Ekki er talinn möguleiki á því að lágmarka neikvæð áhrif með því að tímasetja framkvæmdir utan varp- og ungatíma og erfitt verður að draga úr aðgengi með ferðatakmörkunum og því duga ekki mótvægisáðgerðir til að vægi áhrifa á heiðagæs færist á milli flokka. Fellistaðir koma ekki í staðinn fyrir töpuð varpsvæði.

Náttúrufræðistofnun telur að vegna losunar gróðurhúsalofttegunda við byggingu og rekstur virkjunar, ætti framkvæmdaaðili að ráðast í endurheimt votlendis eða uppgræðslu til mótvægis. Líkt og er komið inn á umhverfismatsskýrslu, er mikilvægt að áðgerðir til kolefnisbindingar feli ekki í sér rask á svæðum sem þegar eru í góðu ástandi og nýtast sem búsvæði, m.a. ábyrgðartegunda fugla. Ofangreindar áðgerðir henta betur til að samræma markmið um loftslagsmál og líffræðilega fjölbreytni heldur en skógrækt.

Komi til skógræktar ætti eingöngu að nota innlendar trjategundir og gæta þess að henni fylgi ekki neikvæð áhrif á líffræðilega fjölbreytni, einkum á búsvæði mófugla.

Gróður

Samkvæmt sérfræðiskýrslu Náttúrustofu Austurlands eru áhrif framkvæmdanna á votlendi verulega neikvæð (Tafla 31, bls 109-110), þrátt fyrir að dregið hafi úr umfangi rasks eftir breytingar þar sem hætt var m.a. við lón í Leirdal. Í umhverfismatsskýrslunni eru áhrifin hins vegar nokkuð eða talsvert neikvæð og ástæðan er talin vera að til stendur að leggja fljótandi vegi og því meira staðbundið.

Náttúrufræðistofnun bendir á að litlar rannsóknir hafa verið gerðar á áhrifum „fljótandi vega“ á votlendi. Vera má að áhrif fljótandi vega á votlendi hafi minni áhrif en uppbyggðir vegir en fáar rannsóknir eru til að styðja það og því ákveðin óvissa varðandi það mat. Bent skal á að verulegur hluti votlendis lendir undir lóni og fljótandi vegir breyta þar engu um. Einnig verður að taka tillit til uppbrots á samfelldu votlendi, einkum þess sem fellur undir ákvæði 61.gr. náttúruverndarlaga (nr. 60/2013).

Samkvæmt sérfræðiskýrslu Náttúrustofu Austurlands eru áhrif framkvæmdanna á vistgerðir og æðplöntur verulega neikvæð (Tafla 31, bls 109-110) en nokkuð neikvæð á báða þætti í umhverfismatsskýrslu. Í umhverfismatsskýrslu er það metið svo að með bættu aðgengi vegna lagningar

vegslóða muni draga úr álagi á gróður, þ.e. minnkandi þörf bænda á að fara um afrétti á fjór- eða sexhjólum, eða hestum. Þessu til stuðnings er vísað í sérfræðiskýrslu Viðauka 5_áhrif á samfélag og ferðaþjónustu og útivist.

Rétt er að aðgengi mun batna, fyrir bændur í smölun, veiði- og ferðamennsku, en það getur ekki að mati Náttúrufræðistofnunar talist til mótvægisáðgerða vegna álags á gróður eins og umhverfismatsskýrsla gefur tilefni til að áætla, þannig að áhrif á vistgerðir og æðplöntur verði nokkuð neikvæð frekar en nokkuð til talsvert neikvæð. Sérstaklega þegar litið er til þess sem fram kemur í viðauka 5_sérfræðiskýrslu um áhrif á samfélag og ferðaþjónustu og útivist, þar sem segir á bls. 11 að t.d. sexhjól marka lítið í yfirborðið. Auk þess kemur fram að almenn umferð sé lítil um svæðið. Aukið aðgengi eykur hættu á meira álagi og eykur hættu á að t.d. framandi ágengar tegundir berist inn á svæðið.

Hætta á lónrofi er metin nokkuð neikvæð skv. umhverfismatsskýrslu og vísað í tiltölulega litla jarðvegsþykkt. Það fer að öllum líkindum eftir gróðri/vistgerðum en miðað við að í samtals um 40% lónstæðis eru vistgerðir eins og lyngmóavist á láglandi, starungsmýravist og vistgerðir graslendis þá má búast við að jarðvegsþykkt geti verið allnokkur.

Samkvæmt sérfræðiskýrslu Náttúrustofu Austurlands eru áhrif vegna losunar kolefnis frá fyrirhuguðu lóni metin nokkuð neikvæð skv. grófu mati (Tafla 31 bls 109-110). Samkvæmt umhverfismatsskýrslu eru áhrifin aftur á móti metin nokkuð jákvæð þar sem samanburður í skýrslunni er við notkun á jarðefnaeldsneyti. Náttúrufræðistofnum gerir athugasemd við þá nálgun í umhverfismatsskýrslu og telur að samanburður ætti frekar að vera við ástands landsins í lónstæði eins og það er núna jafnvel þó „...færa megj rök fyrir því að ef fyrirhuguð virkjun kæmi til með að stuðla að orkuskiptum myndi hún samræmast þeim markmiðum með því að stuðla að minni notkun jarðefnaeldsneytis“, sérfræðiskýrsla Náttúrustofu Austurlands (bls 94).

Virðingarfyllst,

Ingvar Atli Sigurðsson
jarðfræðingur

Heimildir:

Árni Hjartarson og Elsa G. Vilmundardóttir 1998. Vesturöræfi – Hraun. Orkustofnun.

Birgir V. Óskarsson og Martin S. Riishuus 2019. Jarðfræðikort af Austurlandi 1:100 000. 1. útg. Garðabær: Náttúrufræðistofnun Íslands.

Carver S., Konráðsdóttir S., Guðmundsson S., Carver B. og Kenyon O. 2023. New Approaches to Modelling Wilderness Quality in Iceland. Land 2023, 12, 446. <https://doi.org/10.3390/land12020446>

Þorvarður Árnason, David Ostman og Adam Hoffritz (2017). Kortlagning víðerna á miðhálandi Íslands: Tillögur að nýrri aðferðafræði. Háskóli Íslands – Rannsóknasetur á Hornafirði. Sótt á vef: https://www.skipulag.is/media/pdf-skjol/Kortlagning_Viderna_Web2.pdf

Skipulagsstofnun
Borgartún 7b
105 Reykjavík

21.febrúar 2025
2025-01-26 /0.11.2

Efni: Umsögn Landsnets um umhverfismatsskýrslu framkvæmdar vegna Geitdalsárvirkjunar

Landsneti barst, þann 10. janúar 2025, beiðni um að veita umsögn um umhverfismatsskýrslu framkvæmdar vegna Geitdalsárvirkjunar, mál nr. 37/2025 í Skipulagsgáttinni. Um er að ræða allt að 9,9 MW vatnsaflsvirkjun í Geitdalsá í Múlaþingi. Umsagnafrestur er til 22. febrúar 2025.

Landsnet hefur farið yfir gögnin sem fylgdu erindinu. Hlutverk Landsnets er með lögum nr. 65/2003 að annast flutning raforku og kerfisstjórnun. Í umsögn Landsnets er fyrst og fremst tekin afstaða til málefna sem snúa að því.

Framkvæmdir vegna virkjunarinnar liggja ekki nærri flutningskerfi Landsnets að öðru leyti en því að gert er ráð fyrir tengja virkjunina með 33 kV jarðstreng inn á tengivirki Landsnets við Hryggstekk. Landsnet telur því ekki líklegt að framkvæmdin geti haft áhrif á flutningskerfið, afhendingaröryggi rafmagns og persónuöryggi.

Í umhverfismatsskýrslunni segir að unnið verði að útfærslu og undirbúningi að lagningu strengs að tengivirkinu Hryggstekk í samráði við Landsnet. Landsnet leggur mikla áherslu á að samráð verði haft við bæði Landsnet og RARIK um tengimöguleika, þar sem þar sem m.a. verður tekið tillit til reglna fyrirtækjanna um tengingu aðila við flutningskerfið og samræmis við framtíðaráætlanir Landsnets.

Leyfi Landsnets þarf vegna tenginga við flutningskerfi fyrirtækisins. Einnig þarf leyfi Landsnets vegna vinnu nálægt flutningsvirki í rekstri.

Virðingarfyllt

Rut Kristinsdóttir
Sérfræðingur umhverfismála

Rut Kristinsdóttir

Minjastofnun
Íslands

The Cultural
Heritage Agency
of Iceland

Suðurgötu 39 101 Reykjavík
(354) 570 13 14 (354) 845 85
10 www.minjastofnun.is
Kennitala: 440113-0280

Skipulagsstofnun
Jón Ágúst Jónsson
Borgartúni 7b
105 Reykjavík

Reykjavík, 11. mars 2025
MÍ202501-0063/ 6.07 / Þ.H.

Efni: Geitdalsárvirkjun í Múlaþingi (nr. 0037/2025). Kynning matsáætlunnar.

Minjastofnun Íslands hefur móttengið erindi Skipulagsstofnunar í Skipulagsgáttinni, þar sem óskað er eftir umsögn um umhverfismatsskýrslu vegna áforma Geitdalsárvirkjunar ehf um að reisa allt að 9,9 MW vatnsaflsvirkjun í Geitdalsá í Múlaþingi. Umhverfismatsskýrslan var unnin af COWI og dagsett í janúar 2025. Meðal fylgiskjala var fornleifaskráning sem unnin var af Byggðasafni Skagfirðinga; Bryndís Zoëga og Guðný Zoëga: *Fornleifaskráning vegna mats á umhverfisáhrifum Geitdalsárvirkjunar*. (Rannsóknarskýrslur 2019/227).

Fyrirliggjandi fornleifaskráning tekur til alls framkvæmdasvæðis virkjunarinnar, stíflu og Hesteyrarlóns, um 36 ha að flatarmáli við hæsta flóðvatnsborð (460 m.y.s.), fallpípu frá inntakslóni að stöðvarhúsi um 6,8 km, stöðvarhúss auk frárennslisstokks og skurðs, námusvæða sem eru á sjö stöðum innan framkvæmdasvæðis, jarðstrengs um 17 km leið og vegagerð, samtals um 11 km leið. Fyrirliggjandi fornleifaskráning er fullnægjandi fyrir umhverfismatið, sbr. 16. gr. laga um menningarminjar nr. 80/2012.

Í umhverfismatsskýrslunni er fjallað um áhrif framkvæmdanna á fornleifar í kafla 5.10 (bls. 120-123). Alls voru skráðar 15 fornleifar innan fyrirhugaðra framkvæmdasvæða og eru 14 þeirra sagðar vera í hættu eða mikilli hættu. Fram kemur þó (bls. 123) að með aðgát eigi að vera unnt að komast hjá raski allra fornleifa nema hugsanlega einnar (nr. 2055-13) sem liggi í veglínu fyrirhugaðs aðkomuvegar. Gert er ráð fyrir að minjar séu merktar svo þær raskist ekki af vangá. Gott er að girða þær af á framkvæmdatíma með litríkum borða svo stórvirkar vélar fari ekki of nærri minjunum. Rétt er að minna á að hinar skráðu fornleifar eru friðaðar og hafa um sig 15 metra friðhelgunarsvæði út frá ystu sýnilegu mörkum þeirra, sbr. 22. gr. laga um menningarminjar. Leitast þarf við að komast hjá raski á töft nr. 2055-13 eins og kostur er. Ef slíkt reynist óhjákvæmilegt þarf að sækja um leyfi til Minjastofnunar Íslands sem myndi þá fara fram á rannsóknir á minjunum áður en þær fengju að víkja. Í því sambandi er rétt að minna á 2 mgr. 28. gr. laga um menningarminjar, þar sem

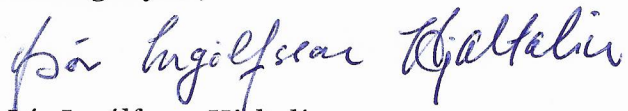
Þór Hjaltalín

Sviðsstjóri minjavarðasviðs
thor@minjastofnun.is

segir: „Framkvæmdaraðili greiðir kostnað við þær rannsóknir á fornleifum sem Minjastofnun Íslands ákveður að séu nauðsynlegar vegna fyrirhugaðra framkvæmda“.

Minjastofnun Íslands telur umfjöllun um menningarminjar greinargóða og hefur ekki frekari athugasemdir við mats-skýrsluna.

Virðingarfyllst,

A handwritten signature in dark ink, reading "Þór Ingólfsson Hjaltalín". The script is cursive and fluid, with the first name "Þór" being particularly prominent.

Þór Ingólfsson Hjaltalín
Sviðsstjóri minjavarðasviðs

Skipulagsstofnun
Borgartúni 7b
105 Reykjavík

Hafnarfjörður 10. mars 2025
Tilv. 2025-01-10-0032

Efni: Varðar umsagnarbeiðni um allt að 9,9 MW virkjun í Geitdalsá í Múlapingi

Með erindi úr Skipulagsgátt þann 10. janúar 2025 leitar Skipulagsstofnun umsagnar Fiskistofu varðandi hugsanlega matsskyldu framkvæmda sem varða allt að 9,9 MW virkjun í Geitdalsá í Múlapingi. Málið er nú í kynningarferli á umhverfismatsskýrslu og er nr. 37/2025. Fram kemur í meðfylgjandi gögnum að áhrif á vatnalíf í lónum yrðu verulega neikvæð, áhrif á vatnalíf neðan lóna yrðu talsvert neikvæð og að áhrif á vatnalíf í neðri hluta Geirdalsár væru óviss. Eftirfarandi kom fram í umhverfismatsskýrslu:

„Framkvæmdunum myndi fylgja varanlegt og óafturkræft rask á stöðuvötnum í Leirdal þar sem þeim er sökt undir miðlunarlón. Raskið næði einnig til hluta Leirdalsár og hluta af þverám hennar (ónefnd á). Varanlegt og óafturkræft rask yrði einnig á hluta Geitdalsár þar sem hluti árinna er notað sem inntakslón. Framkvæmdin er í ósamræmi við lög nr. 36/2011, 61/2006, 2/1993 og 60/2013, sem og tilskipun um vernd búsvæða, dýra og plantna sem samþykkt hefur verið af ESB.“

Einnig kom eftirfarandi fram:

„Framkvæmdunum myndi fylgja rennslisbreytingar sem eru úr takt við náttúrulegt rennsli neðan Leirdalslóns og inntakslóns í Geitdalsá, sem getur haft veruleg áhrif á vatnalífriki.“

Fiskistofa bendir á að sérhver framkvæmd í eða við veiðivatn, allt að 100 metrum frá bakka, sem áhrif getur haft á lífríki vatnsins eða aðstæður til veiði er háð leyfi Fiskistofu, sbr. 33. gr. laga nr. 61/2006 um lax- og silungsveiði. Ljóst er að fyrirhugaðar framkvæmdir hefðu mikil áhrif á lífríki í vatni og því háðar leyfi Fiskistofu.

Að lokum bendir Fiskistofa á umsögn Hafrannsóknastofnunar í málinu og ítrekar að farið sé eftir þeirra umsögn og ábendingum í einu og öllu í hinum fyrirhuguðu framkvæmdum.

Virðingarfyllst,
F.h. Fiskistofu

Hera K. Aradóttir
Sérfræðingur á lax- og silungsveiðisviði

Skipulagsstofnun
Jón Ágúst Jónsson
Borgartúni 7b, 105 Reykjavík

Garðabær, 24. febrúar 2025
202501-0043/A.B.
08.03

Efni: Umsögn um umhverfismatsskýrslu - 9,9 MW virkjun í Geitdalsá í Múlapingi

Vísað er til erindis Skipulagsstofnunar dags. 13. janúar sl. þar sem óskað var umsagnar Náttúruverndarstofnunar um ofangreinda matsskýrslu.

Fyrirtækið Geitdalsárvirkjun ehf. áformar að reisa allt að 9,9 MW vatnsaflsvirkjun í Geitdalsá í Múlapingi. Orkugeta virkjunarinnar er um 56 GWst/ári og verður virkjað rennsli 5,2 m³/s. Fyrirkomulag virkjunar í Geitdalsá er á þann hátt að áin verður stífluð vestan Hesteyrarfjalls, neðan ármóta við Innri-Sauðá. Áætlað rúmmál Hesteyrarlóns er 3,9 GL og flatarmál þess 36 ha við hæsta flóðvatnsborð. Vatn verður leitt í stöðvarhús um 6.800 m langa pípu. Framkvæmdin krefst 13 km vegagerðar. Áætluð efnispörf er um 400 þúsund rúmmetrar og verður efni sótt í sjö námur innan framkvæmdasvæðisins. Ætlunin er að tengja virkjunina inn á tengivirki Landsnets við Hryggstekk með 33 kV jarðstreng sem lagður verður meðfram Geitdalsvegi um 17 km leið.

Framleiðsla

Í greinargerð kemur fram að vélbúnaður virkjunar er aflsettur við 9.9 MW og er þá miðað við hámarksrennsli 5,2 m³/s. Tiltækt meðalrennsli er metið 5,6 m³/s eða nær 10% meira. Gert er ráð fyrir hverfli af Pelton gerð og er nýtni þeirra oftast gefin upp á bilinu 0,7 - 0,9.

Náttúruverndarstofnun bendir á að ef notað er miðgildi nýtni ásamt fallhæð 248,7 m og 5,2 m³/s er orkugetan meiri en 9.9 MW. Það vekur upp spurningar um hvort verkefnið feli í sér ábyrga auðlindanýtingu.

Gert er ráð fyrir að keyrsla virkjunar geti á tímabilum verið niðri á næturnar en fari svo í gang að degi til. Töluverð reynsla er á slíku fyrirkomulagi erlendis (hydropeaking) og hafa rannsóknir sýnt að þetta veldur miklu álagi á lífríki neðan virkjanna.

Náttúruverndarstofnun bendir á að æskilegt væri að hanna mótvægisaðgerðir til að draga úr þeim áhrifum og gera skýra grein fyrir þeim. Slíkar mótvægisaðgerðir gætu falið í sér að hafa fast lágmarksflæði (eco-flow), að hraði breytinga á flæði séu takmarkaðar, að farvegur neðan virkjunar verði hannaður til að halda sem mestu vatni í farvegi og fleira (sjá nánar: <https://www.nina.no/archive/nina/PhpBasePdf/temahefte/053.pdf>)

Náttúruverndarstofnun

Votlendi

Samkvæmt skipulagi og náttúruminjaskrá eru engin friðlýst eða vernduð svæði á fyrirhuguðu framkvæmdasvæði. Hinsvegar munu fossar, votlendi og bakkagróður sem njóta verndar skv. 61. og 62 gr. náttúruverndarlaga nr. 60/2013 skerðast eða eyðileggjast vegna framkvæmda. Í heild munu um 15,4 ha af votlendi raskast og eru áhrif framkvæmdarinnar metin nokkuð eða talsvert neikvæð á votlendi.

Í 61. gr. laganna er kveðið á um sérstaka vernd þeirra vistkerfa og jarðminja sem taldar eru upp í 1. mgr. og 2. mgr. sama ákvæðis. Samkvæmt 3. mgr. ákvæðisins ber að forðast röskun þeirra náttúrufyrirbæra, sem undir greinina falla, nema brýna nauðsyn beri til og ljóst að aðrir kostir séu ekki fyrir hendi. Í greinargerð með frumvarpi til laga um náttúruvernd er með orðalaginu „brýn nauðsyn“ lögð áhersla á að einungis mjög ríkir hagsmunir geti réttlætt röskun og þá fyrst og fremst brýnir almannahagsmunir.

Náttúruverndarstofnun bendir á að ekki kemur fram hvaða brýnu almannahagsmunir réttlæta röskun á votlendinu. Því þarf, í samræmi við ofangreint ákvæði náttúruverndarlaga, að koma fram hvaða brýnu almannahagsmunir réttlæta röskun á hrauninu.

Framkvæmdarleyfi

Stofnunin bendir á að skylt er að afla framkvæmdaleyfis, eða eftir atvikum byggingarleyfis, vegna allra framkvæmda sem fela í sér röskun á svæðum sem njóta sérstakrar verndar, sbr. skipulagslög og lög um mannvirki. Á þetta að tryggja að tekið sé til ítarlegrar skoðunar hvort framangreint skilyrði sé uppfyllt. Við mat á leyfisumsókn ber að vega saman mikilvægi náttúruminjanna sem í húfi eru og hagsmuni af fyrirhugaðri framkvæmd. Við matið skal litið til verndarmarkmiða 2. og 3. gr. laga nr. 60/2013 um náttúruvernd, auk þess sem tekið skal mið af mikilvægi minjanna og sérstöðu í íslensku og alþjóðlegu samhengi, sbr. 3. og 4. mgr. 61. gr. laganna.

Ákveði leyfisveitandi að veita leyfi þrátt fyrir framangreint skal hann, með vísan í 5. mgr. 61. gr. náttúruverndarlaga, rökstyðja þá ákvörðun sérstaklega og gera grein fyrir öðrum kostum sem skoðaðir hafa verið sem mögulegir valkostir við útfærslu framkvæmdarinnar og ástæðum þess að þeir urðu ekki fyrir valinu. Einnig skal gera grein fyrir fyrirhuguðum mótvægisáðgerðum, sem og mögulegri endurheimt náttúruverðmæta þegar það á við. Þá skal afrit af útgefnu leyfi sent Umhverfisstofnun, sbr. 6. mgr. ákvæðisins.

Þess má einnig geta að leyfisveitanda er heimilt, skv. 5. mgr. 61. gr. náttúruverndarlaga, að binda leyfi þeim skilyrðum sem eru nauðsynleg til að draga úr áhrifum framkvæmdarinnar á þau náttúrufyrirbæri sem verða fyrir röskun.

Birkiskógar

Í greinargerð segir að einnig var litið sérstaklega eftir skóglendi, en birkiskógar sem eru „sérstæðir eða vistfræðilega mikilvægir birkiskógar og leifar þeirra þar sem eru m.a. gömul tré“ njóta einnig verndar samkvæmt náttúruverndarlögum (nr. 60/2013 m. s. br.)

Náttúruverndarstofnun telur óljóst hvort birkiskógar sem undir greinina falla muni raskast

Umhverfisáhrif

Fyrirhugaðar framkvæmdir kæmu til með að hafa nokkur til verulega neikvæð áhrif á flesta þeirra þátta umhverfisins sem rannsakaðir voru. Alvarlegustu áhrifanna væri að vænta á vatnalíf og votlendisvistgerðir á rasksvæði, einkum í lónstæðum. Komi til framkvæmda er mikilvægt að frekari hönnun, framkvæmdir og frágangur miði að því að halda raski í lágmarki, bæði á landi og í ám.

Virðingarfyllt,

Axel Benediktsson

sérfræðingur

Sveinn Kári Valdimarsson

sérfræðingur

Skipulagsstofnun
Borgartúni 7b
105 Reykjavík

Reykjavík, 10. mars 2025
GoPro nr. UOS2501147

Efni: Umsögn um umhverfismatsskýrslu - Geitdalsárvirkjun

Ísáð er til erindis Skipulagsstofnunar dags. 10. Janúar 2025. Þar sem óskað er umsagnar Umhverfis- og orkustofnunar um ofangreinda matsskýrslu.

Orkustofnun var lögð niður 31. desember 2024. Þann 1. janúar 2025 tók Umhverfis- og orkustofnun til starfa. Umsögn þessi er veitt af Umhverfis- og orkustofnun en hún tekur við verkefnum, réttindum og skyldum, eignum og skuldbindingum Orkustofnunar og þess hluta af starfsemi Umhverfisstofnunar er lýtur að umhverfis- og loftslagsmálum, sbr. 1. mgr. 7. gr. laga nr. 110/2024 um Umhverfis- og orkustofnun.

Framkvæmdarlýsing

Fyrirtækið Geitdalsárvirkjun ehf. áformar að reisa allt að 9,9 MW vatnsaflsvirkjun í Geitdalsá í Múlaþingi. Orkugeta virkjunarinnar er um 56 GWst/ári og verður virkjað rennsli 5,2 m³/s. Fyrirkomulag virkjunar í Geitdalsá er á þann hátt að áin verður stífluð vestan Hesteyrarfjalls, neðan ármóta við Innri-Sauðá. Áætlað rúmmál Hesteyrarlóns er 3,9 GL og flatarmál þess 36 ha við hæsta flóðvatnsborð. Vatn verður leitt í stöðvarhús um 6.800 m langa pípu. Framkvæmdin krefst 13 km vegagerðar. Áætluð efnisþörf er um 400 þúsund rúmmetrar og verður efni sótt í sjö námur innan framkvæmdasvæðisins. Ætlunin er að tengja virkjunina inn á tengivirki Landsnets við Hryggstekk með 33 kV jarðstreng sem lagður verður meðfram Geitdalsvegi um 17 km leið.

Umfjöllun Umhverfis- og orkustofnunar

Í 3. gr. Laga nr. 110/2024 um *hlutverk Umhverfis- og orkustofnunar eru talin upp* málefni sem falla undir starfsemi Umhverfis- og orkustofnunar.

Í 22. gr. laga nr. 111/2021 um umhverfismat framkvæmda og áætlana kemur fram að vinna skuli skýrslu um umhverfismat hinnar fyrirhuguðu framkvæmdar og taldar upp þær upplýsingar sem skýrslan skuli innihalda.

Umhverfis- og orkustofnun hefur farið yfir skýrsluna með hliðsjón af hlutverki stofnunarinnar, eftir því sem stofnunin telur að eigi við.

- Hollustuhættir, mengunarvarnir

Í kafla 1. kemur fram að afla þurfi starfsleyfis sem Heilbrigðiseftirlit Austurlands veitir samkvæmt 6. gr. laga nr. 7/1998 um hollustuhætti og mengunarvarnir og 5. gr. reglugerðar nr. 550/2018, um losun frá atvinnurekstri og mengunarvarnaeftirlit. Einnig þarf að afla starfsleyfis sem Heilbrigðiseftirlit Austurlands veitir fyrir meðal annars efnisnámi og landmótun vegna frágangs efnistöku- og framkvæmdasvæða, steypustöð, verktakaaðstöðu og starfsmannabúðum samkvæmt reglugerð nr. 550/2018, um losun frá atvinnurekstri og mengunarvarnaeftirlit.

Umhverfis- og orkustofnun tekur undir nauðsyn þess að uppfylla ofangreindar kröfur og gerir að öðruleyti ekki athugasemdir við áform varðandi kröfur um hollustuhætti.

Umhverfis- og orkustofnun telur umfjöllun hollustuhætti og áform um mengunarvarnir viðunandi.

- Orkuskipti

Áhrif fyrirhugaðra framkvæmda á losun kolefnis úr jarðvegi lónstæðis Geitdalsárvirkjunar voru metin nokkuð neikvæð í skýrslu Náttúrustofu Austurlands þar sem fyrirhugaðar framkvæmdir eru í ósamræmi við markmið laga um loftslagsmál nr. 70/2012, sem eru meðal annars að draga úr losun gróðurhúsalofttegunda. Þó má færa rök fyrir því að ef fyrirhuguð virkjun kæmi til með að stuðla að orkuskiptum myndi hún samræmast þeim markmiðum með því að stuðla að minni notkun jarðefnaeldsneytis. Ef borin er saman 10 MW framleiðsla með jarðolíu, kolum eða gasi saman við græna raforku framleidda á Íslandi fæst að græn raforka losar einungis brot af CO₂ í samanburði við jarðefnaeldsneyti.

Framkvæmdaraðili telur ljóst að fyrirhuguð Geitdalsárvirkjun muni hjálpa til við að stuðla að orkuskiptum sem er eitt af markmiðum laga um loftslagsmál. Þar sem unnt er að nota raforku frá sjálfbærum vatnsaflsvirkjunum í stað þess að brenna jarðefnaeldsneyti, t.d. í farartækjum eða í verksmiðjum eins og fiskmjölsverksmiðjum, verður útlosun mengandi efna verulega minni. Með hliðsjón af því og þeim mótvægisáðgerðum sem unnt er að ráðast í ef þörf krefur vegna kolefnislosunar úr jarðvegi, eru áhrif vegna losunar gróðurhúsalofttegunda á loftslag metin nokkuð jákvæð.

Umhverfis- og orkustofnun telur umfjöllun um orkuskipti viðunandi.

- Loftgæði og loftslagsmál

Í kafla 5 er lagt mat á hversu mikið kolefni kemur til með að fara undir lón og áætlaða losun gróðurhúsalofttegunda vegna þess. Fram kemur að nauðsynlegt er mæla magn kolefnis í jarðvegi til að meta grunnástand. Náttúrustofa Austurlands hafi leitast við að meta magn kolefnis í jarðvegi sem færi undir lón fyrirhugaðrar Geitdalsárvirkjunar. Áætlun Náttúrustofunnar var þó þeim annmörkum háð að engin gögn um eiginleika jarðvegs á vettvangi lágu til grundvallar. Hún byggði þó á gildum sem eru dæmigerð fyrir íslenskan jarðveg og gæti því gefið grófa mynd af mögulegum kolefnisforða jarðvegs sem færi undir lón ef til framkvæmda kæmi og losun koltvísýrings í kjölfarið.

Umhverfis- og orkustofnun telur umfjöllun um loftslagsmál fullnægjandi.

- Stjórn vatnamála

Í umhverfismatsskýrslunni er fjallað um vatnafar, vatnalíf og vatnshlot í kafla 5.8 og byggja þau gögn á skýrslu Náttúrustofu Austurlands (NA). Fjallað er um rannsóknir á vatnalífi í Geitdalsá og úttekt NA á vistfræðilegu ástandi vatnshlota á áhrifasvæði fyrirhugaðrar Geitdalsárvirkjunar og mat á ástandi eftir virkjun. Þau vatnshlot sem verða fyrir mestum áhrifum af framkvæmdinni eru Geitdalsá 2 (102-1082-R), Geitdalsá 1 (102-1184-R) og Grímsá 2 (102-112-R). Umhverfismarkmið allra þessara vatnshlota samkvæmt lögum nr. 36/2011 um stjórn vatnamála og vatnaáætlunar 2022 – 2027 er að vera í mjög góðu vistfræðilegu ástandi og góðu efnafræðilegu ástandi. Þau markmið eru lagalega bindandi og má framkvæmdin ekki leiða til þess að vatnshlotin breyti um ástandsflokkun og nái ekki þeim umhverfismarkmiðum.

Í umhverfismatsskýrslunni er fjallað um bein áhrif fyrirhugaðrar virkjunar á vatnalíf. Þau áhrif felast í breytingum vegna myndunar lóns (árfarvegur verður lón) þar sem stíflaður verður farvegurinn í Geitdalsá 2. Jafnframt verða töluverðar breytingar vegna skert rennslis í Geitdalsá 2.

Eftirfarandi kemur fram í umhverfismatsskýrslunni: „Við byggingu Geitdalsárvirkjunar verður breyting á vatnsformfræði í Geitdalsá 2, þar sem stífla verður reist í árfarveginum, lón myndað og rennslisbreytingar verða í ánni neðan stíflu. Tilraun til útreikninga á vatnsformfræðilegu ástandi í

Geitdalsá 2 eftir virkjun gerir ráð fyrir að vatnsformfræði vatnshlotsins fari úr mjög góðu ástandi í gott ástand (tafla 5.9). Helst má búast við breytingum á líffræðilegum og eðlisefnafræðilegum þáttum neðan stíflu og í uppistöðulóninu. Ekki er nákvæmlega hægt að segja fyrir um hverjar breytingarnar verða nema með vöktun á líffræðilegum og eðlisefnafræðilegum gæðabáttum eftir að virkjun hefur verið reist“. Hér er vísað til skýrslu Náttúrustofu Austurlands en þar kemur fram að útreikningar sem gerðir voru á vatnsformfræði byggir á spágildum og að þetta sé í fyrsta sinn sem slíkir útreikningar eru gerðir á framkvæmd sem ekki hefur farið fram, því verði að taka niðurstöðunum með fyrirvara. Umhverfis- og orkustofnun tekur undir það mat Náttúrustofunnar. Ennfremur kemur eftirfarandi fram í umsögn Hafrannsóknastofnunar dags. 6.2.2025 vegna umhverfismatsskýrslunnar: „Það er mat Hafrannsóknastofnunar að áhrif fyrirhugaðrar framkvæmdar í Geitdalsá séu aðallega á rennslisbreytingum neðan stíflu og virkjunar sem muni geta haft afgerandi áhrif á lífríki í Geitdalsá 2. Því hefði verið betra að horfa til þess matsþáttar sem fékk lökustu einkunina í stað þess að nota heildareinkunn allra matsþátta. Í ljósi þess sem kemur fram í umhverfismatsskýrslunni varðandi reksturshætti virkjunarinnar á lágrennslisbreytingum hefði einnig verið mikilvægt að taka tillit til liðar D2 við mat á vatnsformfræði (Svava Björk Þorláksdóttir o.fl. 2023), þ.e. skammtíabreytinga á rennsli og hraða rennslisbreytinga, því sá liður er næmur fyrir rennslisbreytingum sem viðbúið er að verði vegna fyrirhugaðra rekstrarháttanna virkjunarinnar á lágrennslisbreytingum. Ef það hefði verið gert er líklegt að niðurstaða mats á vatnsformfræði Geitdalsár 2 eftir virkjun hefði verið önnur og lakari en kom fram í skýrslu NA og í umhverfismatsskýrslunni“. Umhverfis- og orkustofnun tekur undir þetta mat Hafrannsóknastofnunar. Stofnunin bendir á að samkvæmt þeirri lýsingu sem sett er fram í umhverfismatsskýrslunni er gert ráð fyrir miklum rennslisveiflum á löngum kafla neðan stíflu sem mun að öllum líkindum hafa mikil áhrif á það vatnalíf sem þar þrífst.

Umhverfis- og orkustofnun bendir á að gera þarf fullnaðar áhrifamat í samræmi við leiðbeiningar gerð áhrifamats fyrir vatnshlot. Þær leiðbeiningar má nálgast á slóðinni: <http://vatn.is/haf-og-vatn/stjorn-vatnamala/ahrifamat-fyrir-vatnshlot/>.

Umhverfis- og orkustofnun vill einnig benda á að samkvæmt þeirri framkvæmdarlýsingu sem sett er fram í umhverfismatsskýrslunni og áhrif framkvæmdar á vatnshlotin þá þarf að afmarka ný vatnshlot vegna framkvæmdarinnar. Hluti af vatnshlotinu Geitdalsá 2 (102-112-R) er breytt í uppistöðulón þ.e. breytist í stöðuvatn sem tilheyrir öðrum vatnflokki og hefur önnur umhverfismarkmið. Jafnframt mun um 7 km kafla neðan stíflu verða fyrir umtalsverðum rennslisbreytingum og óvíst um áhrif þess á umhverfismarkmið vatnshlotsins fyrir þann kafla straumvatnsins. Jafnframt vill Umhverfis- og orkustofnun benda á að óheimilt er að breyta ástandi yfirborðsvatnshlots úr mjög góðu ástandi í gott. Það er því mat stofnunarinnar að í tilfelli Geitdalsárvirkjunar þarf að taka til skoðunar umsókn um heimild til breytingar vatnshlots skv. 18 gr. laga nr. 36/2011 áður en til leyfisveitingar kemur.

Niðurstaða

Stofnunin gerir að öðru leyti ekki athugasemdir við framlagða skýrslu.

Virðingarfyllst, f.h. Umhverfis- og Orkustofnunar

Rán Jónsdóttir,
verkfræðingur

Katrín Sóley Bjarnadóttir
Sérfræðingur

20. febrúar 2025

Skipulagsstofnun
Borgartún 7b
105 Reykjavík

Efni: Umsögn um umhverfismatsskýrslu vegna virkjunar í Geitdalsá

Með vísan í tölvupóst frá Skipulagsstofnun þann 10. janúar sl. hvar óskað var umsagnar HAUST um umhverfismatsskýrslu vegna fyrirhugaðra framkvæmda við Geitdalsvirkjun. Til umsagnar var umhverfismatsskýrsla unnin af verkfræðistofunni COWI í janúar 2025.

Fyrirhuguð framkvæmd felur í sér áform um að reisa 9,9 MW vatnsafslvirkjun í Geitdalsá í Múlaþingi. Reist verður stífla vestan Hesteyrarfjalls, neðan ármóta við Innri-Sauðá. Gert er ráð fyrir að lagður verði 6 km aðkomuvegur frá Geitdalsvegi að stöðvarhúsi. Auk 7 km langs vegs meðfram þrýstipípu að Hesteyrarstíflu. Áætluð heildarefnisþörf framkvæmdanna er ríflega 400 þúsund rúmmetrar efnis sem verður fengið úr sjö námum innan framkvæmdasvæðisins. Áætlað er að virkjunin verði tengd inn á tengivirki Landsnets við Hryggstekki með lagningu jarðstrengs, um 17 km leið.

Umsögn HAUST er unnin á grunni laga nr. 7/1998 um hollustuhætti og mengunarvarnir og reglugerðum sem á lögum byggja.

Fram kemur í umhverfismatsskýrslu að Heilbrigðiseftirlit Austurlands veitir starfsleyfi samkvæmt 6. gr. laga nr. 7/1998 um hollustuhætti og mengunarvarnir og 5. gr. reglugerðar nr. 550/2018, um losun frá atvinnurekstri og mengunarvarnaeftirlit. Sú starfsemi sem heilbrigðiseftirlit veitir starfsleyfis fyrir sé meðal annars efnisnám og landmótun vegna frágangs efnistöku- og framkvæmdasvæða, steypustöð, verktakaaðstaða og starfsmannabúðir samkvæmt reglugerð nr. 550/2018, um losun frá atvinnurekstri og mengunarvarnaeftirlit.

Bent er á að ef mötuneyti og/eða vatnsveita verður sett upp í tengslum við framkvæmdina gilda ákvæði matvælalaga nr.93/1995 og sú starfsemi er einnig háð starfsleyfi Heilbrigðisnefndar Austurlands.

Heilbrigðiseftirlit Austurlands gerir ekki aðrar athugasemdir við umhverfismatsskýrsluna eins og hún er framsett.

Virðingafyllst
F.h Heilbrigðisnefndar Austurlands

Lára Guðmundsdóttir,
heilbrigðisfulltrúi

Skipulagsstofnun
Borgartún 7b
105 Reykjavík

Málsnr. 2025-01-0010
Selfossi 6. 2. 2025

Efni: Umsögn Hafrannsóknastofnunar um umhverfismatsskýrslu vegna virkjunar í Geitdalsá í Múlapingi

Með tölvupósti 10. janúar 2025 óskaði Skipulagsstofnun eftir umsögn Hafrannsóknastofnunar um umhverfismatsskýrslu vegna fyrirhugaðra framkvæmda við Geitdalsárvirkjun í Múlapingi. Meðfylgjandi voru gögn málsins. Fram kemur að fyrirtækið Geitdalsárvirkjun ehf. áformar að reisa allt að 9,9 MW vatnsaflsvirkjun í Geitdalsá í Múlapingi. Orkugeta virkjunarinnar er um 56 GWst/ári og verður virkjað rennsli 5,2 m³/s. Fyrirhuguð er gerð stíflu í Geitdalsá vestan Hesteyrarfjalls og verður þar myndað inntakslón sem mun hafa einhverja miðlunargetu. Vatn verður leitt í stöðvarhús um 6.800 m langa pípu. Framkvæmdin krefst 13 km vegagerðar. Áætluð efnispörf er um 400 þúsund m³ og verður efni sótt í sjö námur innan framkvæmdasvæðisins. A.m.k. 16 km árfarvega verða fyrir breyttu rennsli eða fara undir lón virkjunar. Virkjunin hefur í för með sér allt að 80% skerðingu á náttúrulegu rennsli á nálægt 7 km farvegjar eða frá inntakslóni að frárennsli frá stöðvarhúsi.

Hafrannsóknastofnun gerði, að ósk Skipulagsstofnunar, umsögn um matsáætlun vegna framkvæmdarinnar og var hún dagsett 15. mars 2022. Þar kemur fram að Hafrannsóknastofnun mat það sem svo að framkvæmdin myndi hafa veruleg áhrif á lífríki í vatni. Í umhverfismatsskýrslunni sem nú er til umfjöllunar hafa verið gerðar breytingar á framkvæmdinni miðað við það sem fjallað var um í matsáætluninni 2022. Ber þar helst að nefna að fallið hefur verið frá stíflun Leirudalsár og myndun 3,3 km² miðlunarlóns. Helstu áhrifin sem núverandi framkvæmdaráætlun mun fela í sér liggur í stíflun farvegjar Geitdalsár og myndun 0,15-0,36 km² inntakslóns (miðað við lægstu og hæstu vatnsstöðu, mesti munur á vatnsborði verða 12 m). Miðlunarrýmd í lóninu verður 3 gígalítrar sem svarar til tæplega 7 daga raforkuframleiðslu á fullum afköstum virkjanarinnar. Þar mun hluti árfarvegjar Geitdalsár og neðsti hluti Innri- og Ytri Sauðár fara undir lón. Auk þess mun stíflan valda verulegri rennslisminnkun í farvegi Geitdalsár á svæðinu sem er neðan stíflu og ofan við frárennslisskurð frá virkjuninni. Neðan stöðvarhúss mun svo rennsli aukast aftur þar sem vatnið kemur aftur inn í farveginn. Athygli vekur að ekki er gert ráð fyrir að reka virkjunina á fullum afköstum nema í þrjá mánuði á ári, frá því að snjóá leysir og á meðan snjóbráð er til staðar í nægu magni á vatnasviðinu. Meira vatn þarf til að auka framleiðslugetu fyrirhugaðrar virkjunar, sem myndi kalla á enn frekari framkvæmdir.

Samkvæmt umhverfismatsskýrslunni er almennt gert ráð fyrir að rennsli neðan stöðvarhússins verði nokkuð líkt náttúrulegu rennsli nema hvað það verður jafnara en við náttúrulegar aðstæður vegna lítilsháttar miðlunar í inntakslóninu. Í umhverfismatsskýrslunni (bls. 30) kemur hins vegar fram að *við langvarandi lágrennsli mun virkjunin þó ekki geta keyrt allan sólarhringinn. Þá verður nauðsynlegt að stöðva framleiðslu yfir nóttina til að safna vatni, sem þýðir að rennsli neðan stöðvarhúss verður nokkru ójafnara en við náttúrulegar aðstæður.* Þetta helgast af því hve mikilvæg snjómiðlun á vatnasviði er fyrir rennslismagn Geitdalsár. Rennsli snjómiðlaðra dragáa er mest þegar snjóá leysir en minnkar mjög eftir því sem lengra líður á sumarið og er minnst á veturna þegar snjór safnast upp á vatnasviðinu. Miðað við langæislínu á mynd 3.1 er líklegt að langvarandi lágrennsli eigi við um þriggja mánaða tímabil að vetri fram að snjóleysingum ef miðað er við 10 ára meðalrennslið sem langæislínan byggir á. En það þýðir líka að í

þurrari (snjóléttari) árum sé líklegt að lágrennslistímabilið geti varað enn lengur en 10 ára meðaltalið segir til um. Ef ætlunin er að keyra bara virkjunina á daginn á lágrennslistímabilum og loka fyrir rennsli frá virkjun á nóttunni mun það valda því að ekkert vatn berst til farvegarins frá virkjun að nóttu yfir lágrennslistímabilið. Mesta skerðing rennslis verður í farvegi næst frárennsli virkjunar. Í umhverfismatsskýrslunni er sýnt dæmi um áhrif virkjunarinnar á rennsli árinna við slíka dægurmiðlun (mynd 3.7). Niðurstaðan í umhverfismatsskýrslunni er sú að áhrif á lífríki verði takmörkuð og rennslissveiflur vegna virkjunar verði ekki ólíkar náttúrulegum rennslissveiflum árinna og talið að ekki sé ástæða til að fjalla sérstaklega um áhrif þessarar dægurmiðlunar í kafla 5.8 um vatnafar og vatnalíf. Ljóst er þó að vegna þessa verða miklar rennslissveiflur í farvegi árinna neðan virkjunar, í vatnshlotinu Geitdalsá 1, og telur Hafrannsóknastofnun að það sé líklegt til að hafa afdrifaríkar afleiðingar fyrir lífríki í ánni.

Til viðbótar er viðbúið að fyrirvaralausar útleysingar virkjunarinnar, t.d. vegna bilunar í virkjuninni sem valda stöðvun á rekstri hennar, kunni einnig að valda snöggum rennslissveiflum og geta þær komið á hvaða árstíma sem er (sbr. Magnús Jóhannsson o.fl. 2011). Ekki er gert ráð fyrir neinum mótvægisáðgerðum vegna þessa. Fiski er gengt úr Grímsá á þennan hluta farvegarins. Miklar rennslissveiflur munu valda því að búsvæði vatnalífvera fara á þurrt sem hefur neikvæð áhrif á vatnalífverur. Áhrifin ná líklega til alls farvegar árinna allt að ármótum við Grímsá og jafnvel neðar á vatnasvæðinu. Verða mest efst en minnka er neðar dregur einkum vegna þess að þar bætist vatn í farveginn.

Í umhverfismatsskýrslunni kemur fram að vatnshlotið Geitdalsá 2 sé í *mjög góðu ástandi* með tilliti til líffræðilegra, eðlisefnafræðilegra og vatnsformfræðilegra gæðabáttar. Þar segir einnig að ástand Geitdalsár 2 muni hnigna í *gott ástand* með tilliti til vatnsformfræði (tafla 5.9) en ekki var lagt mat á áhrif framkvæmda á líffræðilega- eða eðlisefnafræðilega gæðabætti. Núverandi ástandsflokkun vatnshlotsins og mat á áhrifum framkvæmda á vatnsformfræði var framkvæmt af Náttúrufræðistofu Austurlands (NA) og var matið byggt á aðferðafræði sem er í þróun vegna innleiðingar vatnatilskipunar Evrópusambandsins í íslensk lög (Svava Björk Þorlákssdóttir o.fl. 2023). Í skýrslu NA er tekið fram að matið hafi verið byggt á spágildum og verði að taka niðurstöðunum með fyrirvara. Hafrannsóknastofnun tekur undir það og bendir einnig á að aðferðafræði við mat á vatnsformfræði straumvatna er enn í mótun. Aðferðafræðin byggir á breytingum af mannvöldum frá náttúrulegu ástandi og nær til formfræðilegra breytinga og breytinga á rennsli og er þá annarsvegar átt við breytingar á heildarrennsli, lágrennsli, hárennsli og tíðni flóða (liður D1 í aðferðafræðinni) og hins vegar við skammtímabreytingar á rennsli og hraða rennslisbreytinga (liður D2). Á bls. 18 í skýrslu Veðurstofu Íslands (Svava Björk Þorlákssdóttir o.fl. 2023), þar sem aðferðafræðinni er lýst, er bent á að *aðferðin getur ofmetið ástand vatnshlota sem hafa orðið fyrir miklum áhrifum af einum matsþætti en ekki af öðrum. Í þeim tilvikum væri rétt að horfa einungis til matsþáttarins sem fær lökustu útkomuna ef sá þáttur hefur afgerandi áhrif á lífríki vatnshlotanna samkvæmt sérfræðimati og móta vinnureglur út frá því.* Það er mat Hafrannsóknastofnunar að áhrif fyrirhugaðrar framkvæmdar í Geitdalsá séu aðallega á rennslisbætti neðan stíflu og virkjunar sem muni geta haft afgerandi áhrif á lífríki í Geitdalsá 2. Því hefði verið betra að horfa til þess matsþáttar sem fékk lökustu einkunina í stað þess að nota heildareinkunn allra matsþátta. Í ljósi þess sem kemur fram í umhverfismatsskýrslunni varðandi reksturshætti virkjunarinnar á lágrennslistímabilum hefði einnig verið mikilvægt að taka tillit til liðar D2 við mat á vatnsformfræði (Svava Björk Þorlákssdóttir o.fl. 2023), þ.e. skammtímabreytinga á rennsli og hraða rennslisbreytinga, því sá liður er næmur fyrir rennslisbreytingum sem viðbúið er að verði vegna fyrirhugaðra rekstrarháttar virkjunarinnar á lágrennslistímabilum. Ef það hefði verið gert er líklegt að niðurstaða mats á vatnsformfræði Geitdalsár 2 eftir virkjun hefði verið önnur og lakari en kom fram í skýrslu NA og í umhverfismatsskýrslunni. Lakasta einkunn í mati NA á vatnsformfræði var t.d. 3 sem táknar *ekki viðunandi ástand* og líklegt er að enn lægri einkunn hefði fengist ef liður D2 hefði verið notaður við matið miðað við það sem fram kemur á mynd 3.7 í umhverfismatsskýrslunni. Mikilvægt hefði verið að nota sérfræðimat til að draga fram líkleg áhrif rennslisbreytinga á líffræðilega gæðabætti. Vissulega er ekki hægt

að fullyrða um áhrifin en mikið hefur verið skrifað um tengsl vatnsformfræði og lífríkis og er m.a. samantekt á rannsóknum í skýrslu VÍ um aðferðir við mat á vatnsformfræði (tafla 15).

Hafrannsóknastofnun bendir á að áður en til leyfisveitingar kemur þarf að meta hvort framkvæmd eða starfsemi, og möguleg áhrif hennar, geti valdi því að umhverfismarkmiðum laga nr. 36/2011 um stjórn vatnamála nást ekki (sjá leiðbeiningar um áhrifamat fyrir vatnshlot á vef Umhverfisstofnunar um stjórn vatnamála, www.vatn.is).

Hafrannsóknastofnun hefði talið eðlilegra að gera grein fyrir breytingum á farvegi Geitdalsár eftir því hvaða áhrifa er búist við á hverjum stað fyrir sig, í stað þess að meta áhrifin beint á vatnshlotin eins og þau eru skilgreind í dag. Breytingar á vatnshlotum geta orðið til þess að nauðsynlegt sé að skipta vatnshlotum upp eftir því hvort þau eru undir áhrifum að manngerðu álagi eða ekki. Þannig væri óeðlilegt að vatnshlot Geitdalsár 2 væri skilgreint á sama hátt og það er nú ef til virkjanaframkvæmda kemur. Eðlilegra væri að skilgreina ný vatnshlot ef af framkvæmdum verður og flokka saman svæði sem eru sambærileg, hvort sem þau eru undir áhrifum af mannavöldum eða ekki. Þannig mætti sjá fyrir sér að Geitdalsá 1 og 2 myndu skiptast á eftirfarandi hátt ef af virkjun verður:

- A) Geitdalsá 1 yrði þá frá ármótum við Grímsá 2 upp að fráveituskurði frá virkjuninni
- B) Geitdalsá 2 yrði frá fráveituskurði frá virkjun upp að stíflu
- C) Lónið er sérstök eining sem myndi skipta núverandi Geitdalsá 2 í tvo ólíka hluta.
- D) Efri hluti Geitdalsár 2, ofan við lónið að upptökum, væri svo fjórða einingin.

Hafrannsóknastofnun telur hæpið að ástand vatnshlotanna verði eftir sem áður *gott* eða *mjög gott* þrátt fyrir framkvæmdir og rekstur fyrirhugaðrar virkjunar eins og segir á bls. 7 í umhverfismatsskýrslunni. Líklegt er að sú fullyrðing sé byggð á misskilningi því að meta þarf áhrif framkvæmda og reksturs á alla gæðabætti en ekki bara vatnsformfræði. Það stangast einnig á við það sem fram kemur á sömu blaðsíðu þar sem segir að áhrif á vatnalíf teljist vera verulega neikvæð í lónstæði og talsvert neikvæð neðan lóns. Umfjöllun um áhrif virkjunar og rekstur hennar á vatnsformfræði, eðlis- og efnafræði og vatnalíf er þannig mjög takmörkuð og villandi og þarf að mati Hafrannsóknastofnunar mun meiri greiningu og umfjöllun.

Almenn áhrif vatnsaflsvirkjana á vatnalíf, svo sem breytingar á stofnstærðum fiska, samsetningu fiskstofna, breytingar á búsvæðum, skerðing á hrygningar og uppeldissvæðum (búsvæðum), breyting á vatnsgæðum, breyting á rennlisháttum og skerðing á samfellu áa, eru vel þekkt (Robson o.fl. 2011, Poff og Zimmerman 2010, Halla Margrét Jóhannesdóttir og Magnús Jóhannsson 2015). Skert rennsli þýðir að minni botnflötur er undi vatni sem skerðir búsvæði vatnalífvera sem skerðir framleiðslu þeirra. Í yfirgnæfandi meirihluta tilfella eru áhrif rennslisbreytinga á vistkerfi lífvera neikvæð (Poff og Zimmerman 2010). Sýnt hefur verið fram á að miklar og snöggar sveiflur í rennsli geti haft neikvæð áhrif á stofna þörungum og smádyra í ám og er m.a. vel þekkt úr erlendum rannsóknum (Benke o.fl. 2000, Bunn og Arthington 2002, Robinson o.fl. 2004). Lífverur lenda á þurru sem veldur afföllum. Hrogn og seiði laxfiska geta lent á þurru og drepist þegar vatnsborð lækkar og seiði geta skolest niður með straumi við mikla aukningu í rennsli og hafa snöggar sveiflur í rennsli verið taldar hafa verst áhrif (Saltveit o.fl. 2001, Orth o.fl. 2002). Rannsóknir í Sogi hafa sýnt að snöggar rennslissveiflur vegna rekstur virkjana virðast hafa haft neikvæð áhrif á seiðabættleika laxaseiða (Magnús Jóhannsson o.fl. 2011). Hvaða áhrif rennslissveiflur hafa á fiska ræðst m.a. af gerð árfarvegarins, hversu snöggar breytingarnar verða, stærð fiskjar og aldri, tíma dags, árstíma og vatnshita (Harby o.fl. 2004).

Fyrirhuguð er efnistaka í nokkrum námum og eru tvær þeirra á eyrum Geitdalsár nokkru neðan við fyrirhuguð stöðvarhús (M og N, kafla 3.3.8). Samtals er fyrirhuguð efnistaka úr þessum um tveimur námum 273 m³. Mjög takmarkað er fjallað um hugsanleg áhrif af efnitöku á vatnsformfræði eða vatnalíf. Hafrannsóknastofnun vill benda á að efnistaka í eða svo nærri farvegum vatnsfalla getur haft áhrif á

vatnsformfræði og vatnalíf. Meginreglan ætti að vera sú að efnistaka ætti ekki að vera í virkum farvegum vatnsfalla og það fjarri árfarvegum að vatn geti ekki flætt á efnitökusvæðið.

Hafrannsóknastofnun vill benda á að nauðsynlegt er að framkvæmdin verði unnin á þann hátt að virkjunin hafi sem minnst áhrif á vistkerfi vatna og að vistkerfi í ám og vötnum sem verða fyrir áhrifum af framkvæmdunum nái markmiðum laga um stjórn vatnamála um a.m.k. gott vistfræðilegt ástand. Ef til virkjunar kemur er nauðsynlegt að skilgreina allar þær mótvægisáðgerðir sem á að fara í til að minnka áhrif virkjunarinnar á vistkerfin. Liður í því er að skilgreina lágmarksrennsli í farvegum neðan stíflu og neðan frárennsli virkjunar. Að sama skapi þarf að huga að mótvægisáðgerðum sem minnka áhrif rennissveiflna.

Heimildir

- Benke, A. C., I. Chaubey, G. M. Ward og E. L. Dunn (2000). Flood pulse dynamics of an unregulated rivers floodplain in the southeastern U.S. coastal plain. *Ecology*, 81: 2730–2741.
- Bunn, S.E. og A.H. Arthington (2002). Basic principles and ecological consequences of altered flow regimes for aquatic biodiversity. *Environmental Management*, 30:492–507.
- Halla Margrét Jóhannesdóttir og Magnús Jóhannsson (2015). Smávirkanir og áhrif þeirra á lífríki í vatni. Veiðimálastofnun, VMST/15014. 40 bls.
- Harby, A., K. Alfredsen, J.V. Arnekleiv, L.E.W. Flodmark, J.H. Hallaker, S. Johansen og S.J. Saltveit (2004). Raske vannstandsendinger i elver. – Virkninger på fisk, bunndyr og begroing. Lokaskýrsla úr verkefninu: “Konsekvenser av effectkjøring på økosystemer i rennende vann”. SINTEF Energiforskning Trondheim AS: 39 bls.
- Magnús Jóhannsson, Guðni Guðbergsson og Jón S. Ólafsson (2011). Lífríki Sogs. Samantekt og greining á gögnum frá árunum 1985–2008. Veiðimálastofnun, VMST/11049. 112 bls.
- Poff, N.L. and Zimmerman, J.K. (2010). Ecological responses to altered flow regimes: a literature review to inform the science and management of environmental flows. *Freshwater Biology*, 55(1), 194–205.
- Robson, A., Cowx, I.G. and Harvey, J.P. (2011). Impact of run-of-river hydro-schemes upon fish populations. Final report. SNIFFER WFD 114. 71 bls.
- Robinson, C.T., U. Uehlinger og M.T. Monaghan (2004). Stream ecosystem response to multiple experimental floods from a reservoir. *River Research and Applications* 20. 359–377.
- Saltveit, S.J., J.H. Hallaker, J.V. Arnekleiv og A. Harby (2001). Field experiments on stranding in juvenile atlantic salmon (*Salmo salar*) and brown trout (*Salmo trutta*) during rapid flow decreases caused by hydropowering. *Regul. Rivers: Res Mgmt.* 17. 609 – 622.
- Svava Björk Þorláksdóttir, Eydís Salome Eiríksdóttir, Þóra Hrafnisdóttir, Tinna Þórarinsdóttir 2023. Aðferðir við mat á mjög góðu vatnsformfræðilegu ástandi straum- og stöðuvatna. Skýrsla Veðurstofu Íslands, VÍ 2023-011. 52 bls.

Fh. Hafrannsóknastofnunar

Eydís Salome Eiríksdóttir

Magnús Jóhannsson

Skipulagsstofnun
Borgartúni 7b
105 Reykjavík

Egilsstöðum, 4. febrúar 2025
Málsnr. 202203079

Efni: Umhverfismatsskýrsla Geitdalsárvirkjunar

Heimastjórn Fljótsdalshéraðs tók umhverfismatsskýrslu til umfjöllunar á fundi sínum 6. febrúar 2025 þar sem eftirfarandi umsögn var samþykkt.

Vísað er til erindis frá Skipulagsstofnun, 10. janúar s.l., þar sem óskað er eftir umsögn Múlaþings um kynningu umhverfismatsskýrslu vegna Geitdalsárvirkjunar skv. 23. gr. laga um umhverfismat framkvæmda og áætlana nr. 111/2021.

Hér á eftir verður gert grein fyrir því hvort athugasemdir séu gerðar við umfjöllun í umhverfismatsskýrslu. Einnig, ef á skortir, hvaða atriðum þurfi að gera frekari skil eða hafa sérstaklega í huga við leyfisveitingar, svo sem varðandi mótvægisáðgerðir og vöktun. Jafnframt verða tilgreind þau leyfi sem sveitarfélagið sér um útgáfu á og tengjast umræddri framkvæmd.

Almennt um framkvæmdina

Um er að ræða 9,9 MW vatnsaflsvirkjun í Geitdalsá; dragá sem á upptök sín á hálendinu upp af Hamarsdal og Fossárdal. Áin verður stífluð vestan Hesteyrarfjalls, neðan ármóta við Innri-Sauðá, og gert er ráð fyrir lóni sem verður allt að 30 ha að flatarmáli. Lagður verður 6 km aðkomuvegur frá Geitdalsvegi að stöðvarhúsi og þaðan 7 km langur vegur meðfram þrýstipípu að stíflunni.

Athugasemdir við umhverfismatsskýrslu

Brugðist hefur verið við flestum þeim athugasemdum sem Múlaþing gerði við matsáætlun vegna Geitdalsárvirkjunar en þó er talin ástæða til að koma á framfæri eftirfarandi athugasemdum:

- Athygli framkvæmdaraðila er vakin á að yfirstandandi er vinna við nýtt Aðalskipulag Múlaþings og mögulegt að óska eftir því að gert verði ráð fyrir fyrirhugaðri framkvæmd í skipulagstillögunni m.a. hvað varðar efnistökusvæði og nýjar vegtengar ásamt viðeigandi landnotkun.
- Greint er frá því í umhverfismatsskýrslu að niðurstöður umhverfismats verði nýttar til þess að útbúa sérstaka vöktunar- og eftirlitsáætlun fyrir framkvæmda- og rekstrartíma virkjunarinnar. Í töflu 6.1 má sjá drög að þeim þáttum sem áætlað er að vinna með en til viðbótar leggur Múlaþing áherslu á að mótuð verði vöktunaráætlun annars vegar vegna hugsanlegs landbrots og bakkarofs meðfram lóninu og á bökkum Geitdalsár neðan stíflu og hins vegar á möguleg burðarsvæði hreindýra. Fyrrgreindar vöktunar- og eftirlitsáætlanir þurfa að liggja fyrir þegar sótt verður um framkvæmdaleyfi.
- Að mati Múlaþings er nauðsynlegt að skerpa á því hvert eignarhald og umsjón með fyrirhuguðum aðkomuvegum verður og jafnframt skýra nánar hvernig og hvenær honum verði lokað með tilliti til mótvægisáðgerða.
- Fram kemur að haft verði að leiðarljósi að raforku frá Geitdalsárvirkjun verði nýtt í heimabyggð – áhugavert væri að sjá nánari útfærslu á því.
- Vinna skal áhættumat vegna möguleika á stíflurofi.

- Ástæða þykir til að fjallað verði sérstaklega um hvernig frágangi að loknum starfstíma verði háttað.

Leyfisveitingar á hendi Múlaþings

Múlaþing veitir framkvæmdaleyfi fyrir framkvæmdum eða afmörkuðum þáttum þeirra, þ.m.t. vegna efnistöku og vegagerðar, á grundvelli skipulagsáætlana í samræmi við skipulagslög nr. 123/2010. Einnig byggingarleyfi fyrir þeim mannvirkjum sem falla undir ákvæði laga um mannvirki nr. 160/2010, þ.m.t. byggingar vinnubúða og tilheyrandi aðstöðu fyrir framkvæmdaaðila.

Virðingarfyllt,
f.h., Múlaþings

Sóley Valdimarsdóttir
verkefnastjóri skipulagsmála

Skipulagsstofnun
Borgartún 7b
105 Reykjavík

Dagsetning 14. febrúar 2025
Málsnúmer FOR25010113

Mat á umhverfisáhrifum vegna 9,9 MW virkjunar í Geitdalsá í Múlapingi.

Forsætisráðuneytið vísar til erindis Skipulagsstofnunar frá 10. janúar sl., þar sem óskað er eftir umsögn ráðuneytisins við mati á umhverfisáhrifum vegna 9,9 MW virkjunar í Geitdalsá í Múlapingi.

Fyrirhuguð Geitdalsárvirkjun er aflsett 9,9 MW og orkugeta hennar metin um 56 GWst/ári. Virkjað rennsli (hámarksrennsli um vél) verður 5,2 m³/s. Fyrirkomulag virkjunar í Geitdalsá er á þann hátt að áin verður stífluð vestan Hesteyrarfjalls, neðan ármóta við Innri-Sauðá. Aðkoma að stíflunni verður um veg, sem að mestu mun liggja meðfram þrýstípípunni, frá stöðvarhúsinu að stíflu.

Gert er ráð fyrir að allt efni í stífluna verði hægt að vinna úr námum í nágrenni hennar. Skurður að yfirfalli, um 20 m breiður og mest um 5 m djúpur, verður grafinn úr inntakslóni að austurenda stíflunnar þar sem yfirfallið er felld ofan í klöpp. Frá yfirfallinu verður grafinn grunnur skurður að farvegi Geitdalsár, um 150 m neðan stíflunnar.

Stöðvarhúsið verður ofanjarðar, á einni hæð, á vesturbakka Geitdalsár við Víðines í Norðurdal. Undir og frá stöðvarhúsinu verður um 20 m langur niðurgrafinn og steiptur frárennslisstokkur, sem veitir vatninu frá hverflinum og út í frárennslisskurð, sem verður um 55 m langur, frá enda frárennslisstokks niður í Geitdalsá.

Ætlunin er að tengja virkjunina með 33 kV jarðstreng inn á tengivirki Landsnets við Hryggstekki. Ráðgert er að leggja jarðstrenginn í jörðu um 17 km leið.

Eigandi Geitdalsárvirkjunar ehf. er Arctic Hydro hf. Fyrirtækið leitar uppi og stendur að frumhönnun, frekari útfærslum og framkvæmdum mögulegra virkjunarkosta, hvort heldur sem slíkir kostir hafi áður komið til skoðunar af hálfu annarra eða þá að félagið þróar áður óþekkta virkjunarkosti frá grunni. Fyrirhuguð áform um virkjun Geitdalsár eru til komin sem áður óþekktur virkjunarkostur og fellur að langtímamarkmiðum Arctic Hydro um að skapa raunveruleg verðmæti til lengri tíma lítið fyrir alla hlutaðeigandi aðila.

Með virkjun Geitdalsár verður unnt að nýta raforku frá virkjuninni á Austfjörðum og svæðinu upp af fjörðunum, hvort heldur er til almennra nota eða til orkufrekrar starfsemi. Raforka frá Geitdalsárvirkjun mun fara inn á kerfið á svæðinu og nýtast þar.

Alveg syðsti hluti (mögulegs) uppistöðulóns eða um 235 m af því, nær inn á þjóðlendu sem nefnist Búðartungur.

Á bls. 24 í umhverfismatsskýrslunni segir *“Keyrsla virkjunar krefst þó ákveðins lágmarksrennslis þannig að þegar innrennslið verður mjög lítið getur orðið nauðsynlegt að stöðva virkjunina að næturlagi, til að safna vatni í lónið. Aflsetning virkjunar tekur fyrst og fremst mið af tiltæku rennsli Geitdalsár og hámarkar þannig orkugetu virkjunar. Takmörkuð miðlunargeta veldur því að ekki er*

hægt að keyra virkjunina á fullum afköstum allt árið og eins tapast vatn í mestu vatnavöxtum.” Ef takmarkað rennsli er inn í virkjunina hvernig fyrirhugar framkvæmdaaðili að sveiflufafna sig fyrir kaupendum ef ekki er hægt að keyra virkjunina á fullum afköstum allt árið?

Á bls. 67 í umhverfismatsskýrslunni segir “*Gönguleið er upp á Múlakoll frá bænum Þingmúla og gönguleið upp fjallshlíðina við Sáðá og upp á Geitdalsbungu.*” Lögð er áhersla á að komið verði í veg fyrir það eftir fremsta megni að skerða ekki útsýni frá gönguleið upp á Múllakoll yfir landslagsheildarsvæðið sem er þar.

Óskað er eftir því hvaða rök liggja að baki þeirri ákvörðun að virkjunin sé 9,9 MW en ekki 10 MW?

Forsætisráðuneytið minnir á að allar framkvæmdir og jarðrask innan þjóðlendna sem vara lengur en í eitt ár eru háðar samþykki ráðuneytisins skv. 3. mgr. 3. gr. laga nr. 58/1998. Leyfi ráðherra þarf fyrir nýtingu vatns- og jarðhitaréttinda, vindorku og fyrir hvers kyns aðgerðum og verkefnum sem miða að því að auka bindingu kolefnis eða draga úr losun kolefnis á svæði innan þjóðlendu sem skilgreint er fyrir slíka nýtingu lands í skipulagsáætlun hlutaðeigandi sveitarfélags skv. 2. mgr. 3. gr. sömu laga. Samþykki ráðuneytisins þarf til að nýta námur og önnur jarðefni innan þjóðlenda óháð tímalengd.

Í stefnu um samþykki fyrir nýtingu lands og landsréttinda í þjóðlendum, sbr. einnig reglugerð nr. 630/2023 um meðferð og nýtingu þjóðlendna, koma fram leiðbeinandi sjónarmið sem rétt er að taka mið af við útfærslu uppbyggingar á einstökum svæðum. Má þar nefna mikilvægi þess að standa vörð um óbyggð víðerni og að á miðhálendinu sé uppbygging ferðamannaaðstöðu takmörkuð við mannvirki sem byggð séu utan skilgreindra víðerna, á jaðri miðhálendisins og meginleiðum. Það gildir sérstaklega um uppbyggingu umfangsmeiri mannvirkja og þjónustu. Þar sem slíkt er ekki mögulegt sé þess gætt að þau valdi sem minnstu raski og sjónmengun og feli þá einvörðungu í sér takmarkaða mannvirkjagerð, svo sem skála, vegslóða og göngu- og reiðleiðir.

Með fyrirvara um þessi sjónarmið, gerir forsætisráðuneytið ekki frekari athugasemdir við umhverfismatsskýrslu vegna 9,9 MW virkjunar í Geitdalsá í Múlaþingi, en tekur fram að mikilvægt sé að áfram verði haft samráð við ráðuneytið vegna frekari skipulagsvinnu í tengslum við mögulega virkjun á svæðinu í og við þjóðlenduna Búðartungur.

Haft var samráð við samstarfsnefnd um málefni þjóðlendna, sbr. 4. gr. laga nr. 58/1998, við afgreiðslu erindisins.

Fyrir hönd ráðherra eftir umboði

Regína Sigurðardóttir

Skipulagsstofnun
Bt. Jóns Ágústs Jónssonar

Dags. 13. febrúar 2025
Tilv. 5618-0-0005
Mál 2025-0038

Með erindi dags. 10. janúar sl. óskaði Skipulagsstofnun eftir umsögn Veðurstofu Íslands um mat á umhverfisáhrifum vegna áforma Geitdalsvirkjunar ehf að reisa allt að 9,9 MW vatnsaflsvirkjun í Geitdalsá í Múlaþingi.

Veðurstofa Íslands gerir ekki athugasemd við umhverfismatsskýrslu þessa.

Virðingarfyllst,
fh. Veðurstofu Íslands

Hlíf Sævarsdóttir
Sérfræðingur á rekstrarsviði

Efni: Umsögn Náttúruverndarsamtaka Austurlands við umhverfismatsskýrslu fyrir allt að 9,9 MW virkjun í Geitdalsá í Múlaþingi

Náttúruverndarsamtök Austurlands (NAUST) hafa kynnt sér umhverfismatsskýrslu Geitdalsárvirkjunar ehf. og vilja koma eftirfarandi athugasemdum varðandi hana á framfæri.

Almennar athugasemdir

Að mati NAUST getur það ekki talist annað en að bera í bakkafullan lækinn að ganga enn einu sinni á síminnkandi náttúru Austurlands til orkuöflunar, svæðis sem er líklega sá blettur á Jörðinni þar sem langmest endurnýjanleg orka á hvert mannsbarn er framleidd. Hin raunverulega takmarkaða auðlind á svæðinu er lítt röskuð náttúra. Það svæði sem hér um ræðir er lítt raskað og fáfarið og því hentugt fyrir hreindýr, fugla og fleiri dýr sem nýta svæðið og yrðu fyrir búsvæðatapi og ónæði af framkvæmdinni, auk þess sem vatnalíf myndi raskast mikið. Einnig bendir NAUST á tilvistarrétt náttúrunnar og þá auknu hættu á skaða fyrir lífríki sem aukinn aðgangur að svæði getur haft í för með sér. Af þessum sökum telja náttúruverndarsamtökin áform um Geitdalsárvirkjun vera óráð og vekja athygli á orkusóun í fjórðungnum og leiðum til að minnka hana.

NAUST óskar eftir rökum að baki þeirri ályktun að virkjunin sé allt að 9,9 MW en ekki 10 MW eða meira.

Í umhverfismatsskýrslunni sem er meira en 130 bls. eru aðeins níu heimildir í heimildaskrá. Víða í skýrslunni eru settar fram staðhæfingar, ályktanir o.fl. sem kalla á tilvísanir í heimildir en þær vantar í flestum tilvikum. NAUST bendir á að taka þarf öllum fullyrðingum með fyrirvara sem settar eru fram án tilvísana í rannsóknir sem liggja þeim að baki.

Mat á umhverfisáhrifum

Gróður

Áhrif á gróður (vistgerðir og æðplöntur) eru metin nokkuð neikvæð með hliðsjón af því að á móti raski á gróðri sem framkvæmdin felur í sér komi álag á gróður til með að minnka með tilkomu vegar inn dalinn, þar sem þá minnki þörf bænda á að fara á fjórhjólum, sexhjólum, mótörhjólum og hestum um gróið land í tengslum við nýtingu afréttarins. Þetta á ekki við rök að styðjast, veglagning yfir gróður eyðir honum, sem í þessu og langflestum tilvikum felur í sér meira álag en að eyða honum ekki. Það gefur auga leið að það sem fram kemur í skýrslunni getur aðeins átt við í tilvikum þar sem álag vegfarenda á grónu landi er að valda verulegri gróðureyðingu, s.s. á fjölförnum ferðamannastöðum. Svo er alls ekki á þessu svæði og áhrifin því vafalaust meiri en nokkuð neikvæð að mati NAUST.

Landbrot

Í matsskýrslunni er eftirfarandi sett fram: „Þar sem jarðvegsþekja er víðast hvar þunn verður áfok væntanlega mjög takmarkað við vikur og líklegt að það nái ekki að kæfa jarðveg næst lóninu.“ Þar sem lónstæði einkennist af mó- og votlendi, sem eru síður en svo þekkt fyrir að hafa þunnan jarðveg, veltir NAUST fyrir sér hvaða gögn liggja að baki þessari ályktun.

Loftslag

NAUST gerir athugasemd við að framkvæmd sem felur í sér losun gróðurhúsalofttegunda (ekki bara frá lóni þó önnur losun sé ekki áætluð) sé metin hafa jákvæð áhrif á loftslag. Það er gert með því að bera framkvæmdina saman við brennslu olíu til orkuöflunar og hugleiðingar af því tagi eiga ekki heima í umhverfismati framkvæmda að mati NAUST. Með þessum hugsunarhætti mætti allt eins bera framkvæmdina saman við leiðir til að draga úr orkusóun, en þá yrði mat á áhrifum virkjunar á loftslag allt annað og verra.

Fuglar

Áhrif á heiðagæs eru metin nokkuð neikvæð með hliðsjón af mótvægisáðgerðum sem fela í sér að takmarka aðgengi um aðkomuveg á varp- og ungtíma. NAUST telur mikilvægt að benda á að engin trygging sé fyrir því að takmörkun sé örugg og dæmi séu um að fólk virði slíkar takmarkanir að vettugi. Raunin sé því miður sú að líklegt verður að teljast að með auknu aðgengi muni næði dýranna raskast, auk þess búsvæðataps sem þau verða fyrir og að raunáhrif verði því meiri en matið segir til um.

Samfélag, útivist og ferðaþjónusta

NAUST fagnar könnun á samfélagslegum áhrifum í skýrslunni, líkt og fyrrverandi formaður samtakanna, Kristín Amalía Atladóttir, benti á að þyrfti að gera þegar hún veitti umsögn fyrir þeirra hönd um matsáætlun árið 2022. Hins vegar er gerð athugasemd við eftirfarandi staðhæfingu sem fram kemur í kaflanum: „Samkvæmt upplýsingum frá RARIK á Austurlandi mun Geitdalsárvirkjun hafa jákvæð áhrif á afhendingaröryggi og framboð á raforku á Austurlandi. Sem dæmi um þetta er að fiskmjölsverksmiðjur hafa þurft að grípa til olíubrennslu vegna skorts á raforku...“.

Þetta dæmi um fiskmjölsverksmiðjur kemur fjórum sinnum fyrir í skýrslunni. Það á ekki við rök að styðjast vegna þess að verksmiðjurnar hafa brennt olíu vegna skorts á **umframorku**, sem er ekki það sama (og kostar þess vegna ekki það sama) og raforka (**forgangsorka**). Þessi endurtekna framsetning veldur því að lesandi fær á tilfinninguna að líklegt sé að orka frá fyrirhugaðri virkjun verði seld til fiskmjölsverksmiðja. Vegna þeirrar miklu orku í stuttan tíma sem þær verksmiðjur nota verður þó að teljast afar ólíklegt að svo verði með arðbærum hætti fyrir bæði kaupanda og seljanda. NAUST telur þetta dæmi því kynda undir upplýsingaóreiðu og ekki eiga heima í skýrslum af þessu tagi.

Lokaorð

Varðandi orkuskiptin almennt bendir NAUST á hugtakið „carbon tunnel vision“, sem mætti þýða sem kolefnisþröngsýni og lýsir því þegar einblínt er á útblástur koltvísýrings frá bruna jarðefnaeldsneytis við skilgreiningu umhverfisvandans sem við glímum við. Þetta hefur í sífellu meira mæli verið notað til að réttlæta framkvæmdir við öflun „grænnar“ orku, framkvæmdir sem geta jafnvel verið mjög skaðlegar náttúrunni og því aðeins til þess fallnar að skjóta okkur í fótinn. NAUST kallar eftir því að

tekið verði fyrir notkun þessarar réttlætingar sem á ekki við rök að styðjast áður en hún leiðir til aðgerða sem bæta gráu ofan á svart fyrir bæði náttúru og samfélag og treystir því að Skipulagsstofnun leggi sín lóð á vogarskálarnar í þeim efnum.

Að lokum vill NAUST ítreka að loftslagsbreytingar og hrun líffræðilegs fjölbreytileika eru ekki tvö aðskilin vandamál heldur tvær af mörgum afleiðingum sama vandamálsins, sem er ofnýting og sóun auðlinda. Með því að taka á rót vandans í stað þess að eltast við afleiðingarnar getum við náð raunverulegum árangri.

Með vinsemd og virðingu,

Fyrir hönd stjórnar NAUST,

Guðrún Óskarsdóttir

Vegna: Máls nr. 0037/2025, Allt að 9,9 MW virkjun í Geitdalsá í Múlapingi (Kynning endanlegra áætlunar)

Athugasemd:

„Á meðan framleitt er margfalt meira af rafmagni en þarf til grunnþarfa samfélagsins er ekki hægt að tala um orkuskort, sagði Bjarni Bjarnason, jarðfræðingur og fyrrverandi forstjóri Orkuveitu Reykjavíkur, á aðalfundi Landverndar nýverið. Engu að síður hafi flest orkufyrirtæki landsins stundað gegndarlausan áróður um að sú sé raunin og að jafnvel gæti komið til þess að skerða þurfi rafmagn til heimila. „Ég tel þennan áróður orkufyrirtækjanna forkastanlegan í raun,“ sagði Bjarni. „Það er enginn fótur fyrir því að landið sé að verða rafmagnslaust.“

Reyndar sé það svo að Íslendingar búi við meira orkuöryggi en nokkur önnur þjóð „vegna þess að við framleiðum fimm sinnum meira heldur en þarf til grunnþarfa alls samfélagsins. Þar með eru talin öll heimilin í landinu, allur landbúnaður, allur sjávarútvegur, það er að segja verkun í landi, sjúkrahúsin okkar og hvað eina. Fimm sinnum meira rafmagn en grunnþarfir samfélagsins þurfa á að halda.“ -úr grein í Heimildinni sl. sumar. Ég set ofangreint fram sem mikilvægt atriði þegar skoða skal þörf á að afla meiri raforku á Austurlandi, þar sem mest raforkuframleiðsla er á heimsvísu per höfðatal, og finnst ólíðandi að orkufyrirtækin komist upp með að blekkja almenning í landinu með að ala á ótta um orkuskort.

Ég minni á þá blóðtöku sem þegar er orðin hér á Austurlandi vegna Kárahnjúkavirkjunar og viðkvæmt verður að ýfa þau sár upp aftur með frekari áformum um eyðileggingu náttúrunnar og vistkerfa hér. Minna má á að neikvæð umhverfisleg áhrif Kárahnjúkavirkjunar ná frá jökli til sjávar. Mikilvæg búsetusvæði og burðarsvæði hreindýra hafa raskast dýrin færa sig og þeim virðist fara fækkandi. Gæti líka verið vegna áhrifa leirfoks úr lónstæði Hálslóns á gróðurinn sem þau þurfa á að halda sér til lífsviðurværis. Geitdalur og ósnortin svæðin þar upp af er mikilvægt búsetusvæði hreindýranna og synd væri ef þau hrektust stað frá stað þar sem gengið er á þeirra búsetusvæði. Enda eru þau stolt okkar íbúa hér á Fljótsdalshéraði. Líkt og Lagarfljótið var áður en það var eyðilagt með Kárahnjúkavirkjun. Einnig er afar mikilvægt að taka samfélagsáhrifin með í reikningin og læra af þeirri reynslu sem Kárahnjúkavirkjun var í því sambandi, þar sem fleinn var rekinn manna á millum og skiptust upp í liðin með og á móti. Engin eftirspurn er eftir slíkri endurtekningu hér. Og einnig skal haldið til haga því loforði er gefið var að ekki skyldi raska frekar hér eftir þetta óafturkræfa inngrip.

Þessum atriðum er nauðsynlegt að halda til haga vegna áforma um Geitdalsárvirkjun.

Ég mótmæli því að svæðinu verði raskað með virkjun og vistkerfin eyðilögð og breytt í iðnaðarsvæði með ofangreindum alvarlegum neikvæðum áhrifum á dýralíf og samfélag.

Geta má að þegar er Skriðdalurinn þveraður með háspennumöstrum frá Kárahnjúkavirkjun sem bæði hafa lagt undir sig Hallsteinsdalinn og Þórudalinn og ólíðandi að ætla að raska meir en orðið er, og það að óþörfu.

Ég tel óvarlegt að leyfa fyrirtækinu Arctic Hydro að virkja hér en það er að 93% hluta í eigu Qair, sem er í eigu fransks auðkýfings. Vitað er að Qair ætlar sér stóra hluti í virkjanamálum á Íslandi og fáir þeir frjálsar hendur, hvar stöndum við þá, almenningur í landinu? Ekki er við að búast að hagsmunir þeirra liggi með hagsmunum heimilanna í landinu.

Engin jákvæð umhverfisleg áhrif gátu talsmenn fyrirtækisins sjálfir fundið, nema ef vera skyldi að bændur héldu sig þá frekar á komandi vegum þarna frekar en að fara út í móa á fjórhjólum sínum. Það er að vona að sauðkindin geti þá líka lært það...

Þar sem umhverfisleg áhrif þessarar virkjunar, ef af verður, eru öll neikvæð, krefst ég þess að Skipulagsstofnun leyfi ekki þessa virkjun.

Með vinsemd og virðingu – fyrir náttúrunni og framtíðarkynslóðum-

Gréta Ósk Sigurðardóttir

Vaði, Skriðdal

Höfundur: Gréta Ósk Sigurðardóttir/vadi@simnet.is

Sent inn þann: 22.02.2025 , **Fyrir hönd:**

Vegna: Máls nr. 0037/2025, Allt að 9,9 MW virkjun í Geitdalsá í Múlapingi (Kynning endanlegra áætlunar)

Athugasemd:

Í fyrsta lagi er ekki þörf á þessari framkvæmd vegna skorts á raforku á þessu svæði. Framkvæmdaaðili mun selja orkuna til hæstbjóðanda sem veldur, vegna samkeppnislaga óhjákvæmilega hækkun á raforku til heimilanna.

Í öðru lagi er framkvæmdaaðili í yfir 90% eigu erlends aðila sem flytur hagnaðinn, ef einhver verður, úr landi. Þannig að almenningur á Íslandi hefur engan hag að.

Í þriðja lagi eru slíkar rennslissveiflur í Geitdalsá, að löng tímabil geta komið, þar sem áin er í steinum, sem kallað er, sérstaklega síðsumars og á veturna, svo stöðva þyrfti vélar og safna vatni í lónið, sem veldur vandamáli við rekstur Grímsárvirkjunar.

Í fjórða lagi auðveldar þessi framkvæmd aðgengi að Geitdalnum í heild sinni svo sem til hreindýra og rjúpnaveiða sem valda mun skaða á landi og lífríki í heild sinni. Landi sem hingað til hefur verið í skjóli fyrir slíkum ágangi.

Í fimmta lagi ber okkur skylda, sem þetta land byggja, að verja umhverfi okkar komandi kynslóðum til handa þannig að þær hafi líka val. Og taka upp hugarfar Indíánans; tökum ekki meir en við þurfum.

Í framhaldi af ofangreindu hvet ég Skipulagsstofnun til að hafna Geitdalsárvirkjun.

Guðmundur Ármannsson
bóndi á Vaði í Skriðdal

Höfundur: Guðmundur Ármannsson/vadi@simnet.is

Sent inn þann: 22.02.2025 , **Fyrir hönd:**

Vegna: Máls nr. 0037/2025, Allt að 9,9 MW virkjun í Geitdalsá í Múlapingi (Kynning endanlegra áætlunar)

Athugasemd:

Eins og verið hefur lengi, þá ríkir mikil upplýsingaóreiða um það hvort og þá hver er orkuþörf í landinu. Á sama tíma liggur það fyrir að hvergi á Íslandi (og hugsanlega á jörðinni) er meiri raforkuframleiðsla miðað við íbúafjölda en einmitt á Austurlandi. Það fer því fjarri að um orkuskort sé að ræða á Austurlandi en hins vegar var svo mjög gengið á ósnortna náttúru með Kárahnjúkavirkjun og það með óafturkræfum hætti að því má halda fram með sterkum rökum að skortur sé orðinn á ósnortnum víðernum á Austurlandi. Áréttað skal að það land sem raskast er hluti þess sem enn geta talist lítt eða ósnortin víðerni á hálendi Austurlands. Slíkum víðernum fækkar (það minnkar sem af er tekið) en slík víðerni á Íslandi eru umtalsverður hluti slíkra lítt eða ósnortinn víðerna í Evrópu. Víðerni sem Geitdalsvirkjun ógnar eru hluti þess mikla lands sem íslenskir bændur hafa nýtt og gætt í aldir. Þau eru úr alfaraleið, vettvangur löngu liðinna svaðilfara, harma, heppni, endurfunda og þess að fátt segir af einum. Þessi saga er að hluta skráð á letur og að hluta í landið sjálft eins og áður sagði. Náttúra hvers sveitarfélags/samfélags er undirstaða og umgjörð samfélagsins sem við byggjum og hana eigum við að umgangast af virðingu og tilfinningum, fremur en gróðavon fárra. Hófstíllt nýting náttúruauðlinda og umhverfisvernd er mannúðarstefna sem stuðlar að aukinni velsæld og lýðheilsu til framtíðar. Náttúra landsins er líka menningarlandslag; hún er ekki bara leiktjald sögunnar heldur hluti af menningarsögu okkar.

Mjög skortir á umræðu um hvernig framleiðslu skuli forgangsraða íslenskri raforku og hvað áformaða Geitdalsvirkjun varðar þá hefur ekkert verið staðfest um það í hvað orka frá henni á að fara. Í skjóli þess áætlaða orkumagns sem Geitdalsárvirkjun á að framleiða, þá er hún almennt nefnd „smávirikjun“, sem hins vegar segir ekkert eða a.m.k. mjög takmarkað um það rask sem af tilurð hennar mun hljóta. Þá er skylt að gera við það athugasemd og í raun tel ég rétt að skoða hvort það getur talist standast kröfur um góða stjórnsýslu, lög og reglur um skipulagsmál sem þessi, að forsvarsmenn Geitdalsárvirkjunar skuli í miðju ferli hafa fengið að setja fram breyttar áætlanir og í raun um nýja/aðra virkjun en þá sem um ræddi í byrjun. Svo lengi sem ekki liggur fyrir í hvað orka frá Geitdalsárvirkjun á að fara þá er þetta svæði mikilvægara villt en virkjað.

Höfundur: Pétur Heimisson/peturheimis54@gmail.com

Sent inn þann: 22.02.2025 , **Fyrir hönd:**

Skipulagsstofnun
b.t. Jóns Ágústar Jónssonar

Reykjavík, 12. mars 2025

Allt að 9,9 MW virkjun í Geitdalsá í Múlapingi – matsskýrsla

Félaginu **Fyrir vatnið** hefur borist ábending um að ofangreind matsskýrsla hafi verið til umsagnar á skipulagsgátt. Hvorki er í henni né birtum umsögnum til þessa fjallað með tilhlýðilegum hætti um áhrif starfseminnar á lagalega bindandi umhverfismarkmið íslenska ríkisins. Þær leiða af skuldbindingum Íslands skv. [ákvörðun sameiginlegu EES nefndarinnar](#) 2007 um upptöku tilskipunar **2000/60/EB**, vatnatilskipun ESB, í EES samninginn, XX. kafla um umhverfisvernd. Lög nr. **36/2011** um stjórn vatnamála voru sett til innleiðingar tilskipuninni.

Á bls. 117 í matsskýrslu segir *Framkvæmdin er í ósamræmi við lög nr. 36/2011*. Hún gengur því gegn lagalega bindandi umhverfismarkmiðum í skilningi **4. gr. vatnatilskipunar ESB** því hnignun vatns er óheimil. Þetta var staðfest í dómi ESB dómstólsins 2015 í máli **C-461/13**. Þar var einnig dæmt, að ekkert leyfi til framkvæmdar megi veita, séu líkur á að framkvæmd eða starfsemi leiði til þess að skilgreindum umhverfismarkmiðum viðkomandi eininga vatns yrði ekki náð, og þetta eigi við á öllum stigum máls. Þetta mat hefur ekki verið gert í umhverfismati framkvæmdar, en verður að gera áður en umhverfismati lýkur og tekin er afstaða til leyfisbeiðni. Niðurstaða [Náttúrustofu Austurlands í skýrslu í Viðauka 2](#) um að *[e]kki [sé] nákvæmlega hægt að segja fyrir um hverjar breytingarnar verða nema með vöktun á líffræðilegum og eðlisefnafræðilegum gæðapáttum eftir að virkjun hefur verið reist*, gengur því ekki sem grundvöllur ákvörðunar um leyfisveitingu með undanþágu skv. 18. gr. laga nr. 36/2011.

Löggjafanum hefur ekki frekar en framkvæmdavaldinu, þrátt fyrir þann langa tíma sem liðinn er frá EES skuldbindingunni 2007, enn tekist að koma fyrir í lögum eða framkvæmd mati á því hvort framkvæmdir og starfsemi kunni að leiða til hnignunar vatns í skilningi vatnatilskipunar ESB. Matið skv. vatnatilskipun ESB er sérstakt mat og umhverfismat í skilningi laga nr. 111/2021 er ekki það sama og áhrifamat skv. lögum nr. 36/2011, hvað þá mat á hvort þröngum skilyrðum fyrir undanþágu væri mætt, sjá m.a. þetta efni frá ESB, þar sem fram kemur að umhverfismat skv. umhverfismatstilskipun 2011/92/ESB er engin trygging fyrir því, að uppfyllt séu skilyrði vatnatilskipunar ESB, sjá [WFD and Article 4-7](#)

Umhverfismati lýkur þegar tekin er afstaða til umsóknar um framkvæmd, sbr. e-lið 17. gr. laga nr. 111/2021. Skipulagsstofnun er í samræmi við allt ofangreint bent á að setja bindandi skilyrði í rökstutt álit sitt skv. 24. gr. laganna, eða krefjast gagna skv. 23. gr., um að mat verði gert á hvort vatnshlotunum 102-1082-R, 102-1184-R, 102-112-R, 102-1150-R, 102-1259-R, 102-1328-L eða öðrum myndi hnigna tímabundið eða varanlega við framkvæmd, áður en umhverfismati geti lokið skv. e-lið 17. gr. laganna.

Fyrir vatnið getur ekki tekið undir þann hluta birtrar [umsagnar Hafrannsóknarstofnunar 6. febrúar 2025](#) um að skipta vatnshloti upp líkt og þar er gert ráð fyrir í áhrifamati skv. lögum nr. 36/2011. Engin birt vísindaleg gögn eða leiðbeiningar, heldur ekki nýjar íslenskar leiðbeiningar, styðja þá aðferðarfræði sem þar er sett fram, að því er virðist til að styðja við undanþágumálsmeðferð, sem þó er hvorki hlutverk umræddrar stofnunar né umhverfismats.

Virðingarfyllt,

Gerður Stefánsdóttir, líffræðingur, sérfræðingur í vatnamálum
s. 895-9521
meðstofnandi

Athugasemdir og ábendingar vegna Matsskýrslu fyrir Geitdalsárvirkjun

Matsskýrslan virðist í fljótu bragði ýtarleg og vel unnin svo langt sem hún nær. Ánægjulegt að fallið hefur verið frá hugmyndum um miðlunarlón í farvegi Leirdalsár.

Nokkrar athugasemdir við texta skýrslunnar:

- 1) Í inngangi samantektar (bls. 1) er Skriðdalur sagður ganga „**inn** úr Fljótsdal“. Hér er rangt með farið. Skriðdalur er á Fljótsdalshéraði inn af svæði sem kallast Vellir. Sama vitleysa kemur fram á bls. 18 í upphafi kaflans *Staðhættir og skipulag*.
- 2) Þegar farið er með jarðstreng frá Arnhólsstöðum (Jóku) að Hryggstekk er farið **út** dalinn en ekki **inn** (bls. 2 og 42).
- 3) Skriðdalur eða Skriðudalur: Skriðudalur er eldra heiti á dalnum en aflagt nú. Eðlilegast að nota alls staðar heitið Skriðdalur. (Sjá t.d. „Skriðudalsvegur“ bls. 2 og 42)
- 4) Á bls. 15 er vísað innan sviga til miðhálendislínu á mynd 2.1 en enga slíka línu er þar að sjá.

Ábendingar um náttúruvá:

Á bls. 18 er eftirfarandi fullyrðing sett fram: „Engin þekkt svæði nærri fyrirhuguðum framkvæmdum eru undir náttúruvá og svæðið er ekki á þekktu jarðskjálftasvæði“. Þessi fullyrðing er í meira lagi vafasöm. Að sönnu er fyrirhugað virkjunarsvæði ekki á þekktu jarðskjálftasvæði og mögulegt öskufall hefði líklega léttvæg áhrif á rekstur virkjunar. Hins vegar liggur framkvæmdasvæði virkjunarinnar klárlega undir náttúruvá í formi **ofanflóða** og **ofsaflóða** í ám.

Ofanflóð:

Skriðdalur og einkum Norðurdalur er alþekkt ofanflóðasvæði. Þessi ofanflóð geta bæði verið aurskriður og snjóflóð. Snjóflóð geta ýmist verið vot (krapaflóð) eða þurr (flekahlaup, kófhlaup). Helsta úrkomuátt er sa-lægar áttir og getur úrkoma í formi rigningar orðið gríðarleg, einkum að hausti í Skriðdal, Fljótsdal og jafnvel í Hrafnkelsdal með tilheyrandi vatnavöxtum og skriðuföllum. (Sbr. Fljótsdælu bls. 228-233)

Veturinn 1185 féll eitt mannskæðasta snjóflóð Íslandssögunnar í Geitdal (Guðmundarsaga biskups hins góða í Sturlungasögu bls. 117) og þar féll einnig flóð 1952 sem eyðilagði bæjarhús (Sveitir og jarðir í Múlasýslu II bls. 94) „Mjög snjóflóðahætt er í G[eitdal], einkum í nv-átt.“ (Sveitir og jarðir II bls. 92).

Hönnun virkjunarmannvirkja ætti að taka mið af ofanflóðhættu því vegir, lagnir (rafmagn og stýringar) og aðrennslispípa gætu rofist í krapa- eða aurflóðum sem geta fallið úr mörgum giljum á svipuðum tíma. Stöðvarhús ætti staðsetja þar sem líkur eru minnstar á aur- og krapa-flóðum en þurr snjóflóð er erfiðara að forðast og þyrfti húsið helst að standast slík flóð upp að vissu marki. Ofanflóð geta fallið bæði úr austur- og vestur-hlíðum Geitdals (Sbr. Sveitir og jarðir II bls. 95 um Hátún, eyðibýli austan ár). Rétt er að taka fram að tiltækar heimildir geta ekki sérstaklega um ofanflóð á innri hluta Geitdals þ.e. á fyrirhuguðu virkjunarsvæði en það stafar líklega af því að fé hefur ekki verið haldið þar til vetrarbeitar (engin beitarhús á dalnum) og því lítil sem engin umferð um svæðið að vetri til.

Ofsaflóð í ám verða stundum samfara ofanflóðum enda oft sama orsök þ.e. áköf staðbundin rigning á stuttum tíma að hausti, gjarnan á nýfallinn snjó til fjalla. Lýsingar á slíkum flóðum á vatnasviði Lagarfljóts (og Grímsár) má t.d. finna hjá Sigurjóni Rist í ritinu *Vatns er þörf* bls. 145-147. Á vatnasviði Lagarfljóts má búast við stórflóðum á hverjum 30 árum að meðaltali skv. Sigurjóni. Flóðtoppur í Eyvindará í nóvember 1968 svaraði til afrennslis upp á 2750 l/s/km² eða um 280 m³/s af hverjum 100 km². Í ljósi þessara upplýsinga gæti verið þörf á að endurskoða afkastagetu yfirfalls á Hesteyrarstíflu.

Heimildir:

Helgi Hallgrímsson: *Fljótsdæla*. Skrudda 2016.

Örnólfur Thorsson ritstj.: *Sturlungasaga I*, Svart á hvítu 1988

Sveitir og jarðir í Múlapingi II. Búnaðarsamband Austurlands 1975

Sigurjón Rist: *Vatns er þörf*. Bókaútgáfa Menningarsjóðs 1990.

Skipulagsstofnun

b.t. Jón Ágúst Jónsson

mál nr.37/2025

Sent á skipulagsgátt

Reykjavík, 20.02. 2025

Efni: 9,9 MW virkjun í Geitdalsá í Múlaþingi.

Inngangur

Landvernd hefur kynnt sér efni umhverfismatskýrslu með viðaukum og gerir hér athugasemdir á grunni samantektar framkvæmdaðila með hliðsjón af niðurstöðum á margvíslegu áhrifamati sem fram kemur vegna áforma um Geitdalsvirkjun.

Fyrirtækið Geitdalsárvirkjun ehf. hyggst reisa allt að 9,9 MW virkjun í Geitdalsá í Múlaþingi. Verkefnið hefur verið minnkað sem nemur áður áformuðu uppistöðulóni á svokölluðum Leirudal. Þessum hluta fagnar Landvernd að sjálfsögðu þar sem framkvæmdaðili þurfti að taka mið af niðurstöðu um víðtækari náttúruspjöll. Áformin að þessu sinni byggjast á því að stækka inntakslón mikið með nýjum og stórum fjölpættum umhverfisáskorunum sem hafa að keðjuverkandi neikvæð áhrif á svæðið sem ætlað er að fari undir lónið auk annarra framkvæmda- og áhrifapátta sem fylgdu ekki fyrri áformum og munu hafa stórtækar afleiðingar á náttúru og líffræðilegan fjölbreytileika.

Landvernd gagnrýnir að 9,9 MW virkjun skuli enn flokkuð sem smávirkjun. Engin sérstök rök eru fyrir því að stærðarmörk virkjana sem ekki þurfa að undirgangast ferli rammaáætlunar séu 10 MW. Þá sé áhyggjuefni hve nálægt þeim mörkum en rask vegna 9,9 MW virkjunar annars vegar og 10 MW hins vegar er að öllu leiti sambærilegt og því eðlilegt að áformin séu sett í valkostagreiningu Rammans.

[Landvernd þætti eðlilegt að þessu mörk væru mun lægri.](#) Mikil andstaða komið fram við virkjanaáform á svæðinu, sjá [nánari umfjöllun](#). Landvernd hefur áður lagt fram umsagnir um aðra [Geitdalsvirkjun](#) en hér er á dagskrá.

Athygli vekur að fyrirtækinu er ekki gert að hefja nýtt ferli með gerð skipulagslýsingar og matsáætlunar þótt hér sé um nýja stóra virkjun að ræða með verulegum frávikum og breytingum í sama vatnsfalli og slíka stækkun á inntakslóni/miðlunarlóni að umhverfisáskoranir hafa ekki minnkað. Ber þá helst að geta að hækkun stíflu frá upphaflegu áformum um 8 metra. Landvernd áréttar að hér er ekki um sömu framkvæmd að ræða og áður var lögð fram í matsáætlun til áhrifamats. Hluti rannsókna sem gerðar hafa verið á svæðinu m.a. vegna náttúrufars og lífríkis taka því að töluverðu leyti tillit til rannsókna sem gerðar voru undir allt annarskonar og ósambærilegum áformum og um Geitdalsvirkjun.

Samantekt framkvæmdaðila

Inngangur

Fram kemur í lýsingu að markmið Geitdalsárvirkjunar ehf. sé að skapa verðmæti til lengri tíma litið fyrir alla hlutaðeigandi aðila, sem þó eru ekki tilgreindir sérstaklega. Ekkert liggur fyrir um nýtingu orkunnar enda líklegt að til standi að á að hún renni til hæstbjóðenda. Þá segir að markmiðið sé að virkja vatnsaflíð á hagkvæman hátt og standa að hönnun mannvirkja og framkvæmdum á forsendum umhverfis. Landvernd gerir athugasemdir við þá framsetningu því mat á því hvort varanleg ráðstöfun á þeim almannagæðum sem felast í náttúru sem er fórnað er fyrir framkvæmdina hlýtur að byggja á

víðtækara mati en hagnaðarvon framkvæmdaraðila einvörðungu. Aukin framleiðsla á orku og hagnaðarvon framkvæmdaraðila getur ekki ein og sér verið réttlætning fyrir eyðileggingu á náttúruverðmætum. . Vatnsaflsvirkjanir eru skaðlegar fyrir náttúru á virkjanasvæðinu og því ekki hægt að segja að framkvæmdin sé á forsendu umhverfisins án þess að það sé rökstutt frekar.

Skipulag og landnotkun

Fram kemur að framkvæmdaðili hafi nú þegar óskað eftir nauðsynlegum breytingum á aðalskipulagi og auk þess kemur fram að stefnt sé á að tillaga að breyttu skipulagi liggi fyrir að loknu mati á umhverfisáhrifum. Hér gefur fyrirtækið sér þá niðurstöðu að sveitarfélagið komi til með að breyta sínu skipulagi svo að það henti fyrirhuguðum framkvæmdum. Landvernd minnir á að aðalskipulag fer í víðtækt samráð og því ekki hægt að gefa sér niðurstöður alls ferlisins.

Það er mikið inngrip að fjölga iðnaðarsvæðum fyrir vatnsorkuver við rætur Hraunasvæðisins sem mun skerða víðerni og viðkvæma náttúru enn frekar með áframhaldandi stórfamkvæmdum. Fram kemur að hálfu framkvæmdaðila að engin svæði innan afmörkunar svæðis njóti sérstakrar verndar. Þar fer framkvæmdaðili rangt með því fossar og flúðir neðan inntakslóns njóta sérstakrar verndar auk lífríkis, votlendissvæða, vistgerða og menningarminja sem þar er að finna. Fossar og nánasta umhverfi þeirra, njóta sérstakrar verndar samkvæm 61. gr. laga nr. 60/2013 um náttúruvernd. Fossar og flúðir hafa almennt mikið aðdráttarafl og hafa því mikið gildi þegar kemur að útivist hverskonar. Augljóst er því að 50- 80% skert rennsli á 7 km svæði í Geitdalsá mun hafa óafturkræf áhrif á þennan mikilvega umhverfisþátt. Fyrir liggur að Náttúrufræðistofun hefur ekki enn lagt heildstætt mat á verndargildi svæðisins með tilliti til flokkunar á náttúruminjasrá.

Framkvæmd

Eins og fram kemur er virkjunin alveg við mörk þess að þurfa að undirgangast ferli Rammaáætlunar. Ekki er getið um möguleg stækkunaráform síðar en miðað við fyrri áætlanir telur Landvernd rétt að Skipulagsstofnun kalli eftir því hvort slík áform séu enn til staðar. Þótt fagnaðarefni sé að hætt hafi verið við miðlunarlón á Leirudal þá er nýju inntaks- miðlunarlóni ætlað margfalt stærra hlutverk en áður. Meta verður hvort um raunverulegar mótvægisáðgerðir er að ræða eða hvort verið sé að færa umhverfisskaðann til. Viðkomandi virkjun mun engin úrslitaáhrif hafa á orkubúskap innan landshlutans þar sem raforkuframleiðslan er nú þegar gríðarlega mikil. Ljóst er að um 7 km lagnaleiðir fyrir þrýstipípu, rafstrengja og ljósleiðara munu valda miklu umróti á landi og þá er eitt stærsta einstaka inngripið án vafa 7 km stofnvegur skrifaður er inn sem fljótandi burðarveg. Fyrir liggur að á votlendum svæðum hafa slíkir vegir litla sem enga kosti umfram jarðvegskipta vegi, þar sem báðar aðferðir leiða til rofs á jarðlögum, vistgerðum og náttúrulegu vatnaflæði og þar með algjörri umbreytingu á þeim svæðum sem slíkir vegir eru lagðir með þunganum sem fylgir efnisflutningum og umferð annarra tækja. Þó hægt verði að bæta stöðu staðbundið með lögnum undir vegi munu þeir engu að síður rjúfa óröskuð vatna- og vistkerfi og breyta framrás og stöðu votlendra varanlega. Landvernd lýsir sérstökum áhyggjum af svokölluðum fljótandi vegum sem framkvæmdaðilar halda á lofti að séu skaðaminnkandi úrræði. Mikilvægt er að halda þeirri staðreynd á lofti að ásynð Geitdals mun með framkvæmdinni breytast úr ósnortnu svæði yfir í varanlega manngert með þeim viðamiklu framkvæmdum sem áætlaðar eru með vegalögn og mikið stækkaðri stíflugerð. Landvernd þykir gæta ónákvæmni í framkvæmdalýsingu varðandi strenglagnir þar sem segir „mun að öllum líkindum liggja með Geitdalsvegi.“ Þessi frávik í lýsingu strenglagnar gera umsagnaraðilum erfitt um mat.

Mat á umhverfisáhrifum

Landslag

Í öllum viðmiðum við greiningu á áhrifum á landslagsheildir 1 – 2 – 3 koma fram neikvæð áhrif eða allt frá því að vera talsverð eða nokkuð neikvæð. Of lítið er gert úr áhrifum á landslagsheildir á svæðinu í ljósi þess hve nú þegar hefur verið þrengt að m.a. óbyggðum víðernum.

Óbyggð víðerni.

Þegar virkjunaráform eru metin á þessu svæði hvað varðar víðerni, vantar inn í skýrsluna að draga fram hvað nú þegar hefur verið virkjað með stórum stíflum og eða miðlunarlónum á hálendi Austurlands. Sýna þyrfti uppdrætti og eða loftmyndagrunn af landi sem þegar hefur verið spilt allt frá Háslóni, Hraunaveitum og að Ódáðavötnum svo umsagnaraðilar átti sig nánar á hversu gengið hefur verið á víðernin eystra nú þegar. Landvernd lítur á ósnortinn óbyggðan Geitdalinn sem landslagsheild sem býður upp á víðernisupplifun. Ljóst er að víðernisupplifun við og yfir lónsstæði Geitdalsár eyðileggst.

Ásýnd

Tilgreint er að ásýndaráhrif verði aðeins hjá þeim sem eiga leið um Geitdalinn eins og að sjónsvið að lónsstæði og virkjun sé ekkert fyrir ofan stífluna sjálfa. Landvernd veit að þessi framkvæmd er ekki á pari hvað varðar ásýnd og 200 m há vindorkuver en engu að síður þá mun ásýndin af áformaðri virkjun Geitdalsvirkjunar hafa víðtæk áhrif á stóru svæði. Að skrifa í skýrsluna að framkvæmdin hafi aðeins staðbundin áhrif er smættun því um er að ræða stóra stíflu og inntakslón, gjörbreytta ásýnd árfarvegjar og svo áhrif frá vegalagningu við hlið árfarvegjar á 7 km kafla auk stöðvarhúss. Þá hlýtur þeim sem meta áhrif ásýndar að vera ljóst að þeir sem verða fyrir áhrifum vegna neikvæðrar ásýndar eru þeir sem vilja upplifa svæðið allt. Að setja það fram sem kost að ásýndin nái ekki til byggða eða sé í alfaraleið minnir óþægilega á viðhorf við gerð Kárahnjúkavirkjunar að í lagi væri að spilla landi sem fáir færu um. Hefur hugarfar ekki breyst síðan? Þegar sífellt meiri eftirspurn er einmitt eftir svæðum þar sem fáir koma.

Gróður – votlendi

Í skýrslu Náttúrustofu Austurlands voru áhrif fyrirhugaðra framkvæmda metin verulega neikvæð á votlendi þar sem votlendi yfir 2 ha að stærð njóta sérstakra verndar skv. náttúruverndarlögum nr. 60/2013. Landvernd metur þennan lið mikinn áfelligdóm yfir framkvæmdinni. Bein áhrif framkvæmda á votlendi eru mjög neikvæð, bæði á lífríki og þau valda einnig mikilli losun kolefnis í andrúmsloftið.

Í kaflanum má sjá alhæfingar þar sem framkvæmaðili telur sig geta beitt mótvægisáðgerð með fljótandi vegi á svæði þar sem hvað mesta heildstæða raskið mun eiga sér stað þ.e. við lagningu 7 km af 5 m breiðum vegi og vegskeringum að auki. Ætla má því að með vegskeringum geti vegstæði náð allt frá 8 m að breidd að jafnaði sem er mikið inngrip um svo langan veg í lítt eða ósnortnu landi. Nánari jarðfræðileg úttekt þarf að eiga sér stað þar sem gerð er grein fyrir jarðmyndunum og jarðvegi á vegsvæðinu. Jafnframt þarf að gera grein fyrir vatnasviði svæðisins þar sem áætlaður vegur verður lagður um og hvaða áhrif framkvæmdir koma til með að hafa á grunnvatnsstreymi og vatnshlot á grunni vatnalaga. Erfitt er að nálgast gögn um fljótandi vegi í Íslensku umhverfi en eflaust geta fljótandi vegir skilað sínu á svæðum með léttum vegi, fargi og sömuleiðis létttri umferð en þannig er ekki framkvæmd vegalagningar um Geitdal. Framkvæmaðili skýrir þessa áðgerð með því að segja ”þykir þó líklegt að unnt sé að minnka áhrif á votlendi verulega. [Í skýrslu VSÓ ráðgjöf](#) frá árinu 2003 fyrir vegagerðina segir meðal annars á bls 30, ”Þær áðgerðir sem helst voru nefndar sem umdeilanlegar voru hinir fljótandi vegir og það að fjarlægja vegi. Ekki séu komnar nægar sannanir fyrir því að hinir fljótandi vegir þjóni ætluðu hlutverki”

Votlend svæði innan áhrifasvæðis framkvæmdanna hljóta að verða fyrir óafturkræfum náttúruspjöllum. Jarðvegur á votlendum svæðum mun þjappast undan tugum tonna af fargi og stöðva áður náttúrulega framrás vatns og viðkvæmra vistgerða.

Gróður (vistgerðir og æðplöntur)

Í skýrslu Náttúrustofu Austurlands voru áhrif fyrirhugaðra framkvæmda á aðra þætti lífríkis er tengjast gróðri metin nokkuð eða talsvert neikvæð. Fram kemur að væntanleg áhrif á vistgerðir og æðplöntur séu í ósamræmi við verndarmarkmið náttúruverndarlaga nr. 60/2013, 2. gr., þar sem fjallað er um að viðhalda skuli fjölbreytni vistgerða, standa vörð um vistkerfi landsins og varðveita tegundir lífvera og náttúruleg búsvæði þeirra. *(Um fjöllum Landverndar tengt þessu efni er nánar að finna í niðurlagi um alþjóðlegar skuldbindingar Íslands og eftirfylgni í þeim efnum.)*

Þá kemur fram í skýrslu Rannsóknarmiðstöðvar Háskólans á Akureyri (RHA) að „með vegi inn í dalinn komi álag á gróður til með að minnka þar sem þörf bænda á að fara á fjórhjólum, sexhjólum, mótorhjólum og hestum um gróíð land í tengslum við nýtingu afréttarins mun minnka“

Landvernd mótmælir samanburði sem RHA leggur á borð í þessari skýrslu. Hér er Skipulagsstofnun bent á að rétt væri að krefja framkvæmdaðila um að fjarlægja mat RHA úr skýrslunni þ.e. að lagning vegar um votlendi sé mótvægisáðgerð og skaðaminnkun. Fyrir slíkri fullyrðingu þarf að liggja fyrir rökstuðningur. Sauðfé í víðáttum dala og afrétti er ekki staðbundið og sama á við um aðgengi að veiði hverskonar. Það er með öðrum orðum gríðarlega langsótt að reyna að réttlæta slíkan veg með slíkum ágiskunum. Landvernd telur að þessi meinta „jákvæða mótvægisáðgerð“ að mati RHA, hljóti að dæma sig sjálf.

Lónrof (vindur og alda)

Lónrof verður umtalsvert mikið sem og kemur fram í viðauka en þar er þó dregið verulega úr áhrifum að mati sérfræðings COWI með því að beita ágiskunaraðferðum fremur en staðreyndum. Það eitt og sér að sveiflur lónsins verði amk 12 metrar á slíku rofsvæði þá má vænta verulegra beinna afleiðinga á náttúrutap auk losunar CO₂ frá landi. Rofgjörn efni eru til staðar og rofbakkar munu myndast þar sem viðkvæmni jarðvegs er mest vegna hvoru tveggja öldu og vindrofs. Hætt er því við að ríkjandi hvassar vindáttir munu meðal annars bæta enn á leir og sandfok sem þegar er til staðar í byggð á Héraði þegar frá Háslóni og upptökum jökuleyra. Sýnt er að mótvægisáðgerðir gegn rofi við Háslón hafa reynst kostnaðarsamar og ekki skilað þeim árangri sem þurfti miðað við kostnað. Það að reynslan að mati COWI að frá öðrum lónum væri lítið magn jarðvegs sem rofnar við lónsströnd endi sem áfoksefni er ljóst að þar hefur Háslón ekki verið nýtt til viðmiðunar.

Loftslag

Landvernd telur að loftslagsáhrif og losun CO₂ séu vanmetin sé tekið tillit til bæði framkvæmda og líftíma verkefnisins. Gagnrýnvert er að framkvæmaaðilar geri í aðeins grein fyrir áhrifum á loftslag vegna framkvæmda og mest við lónsstæðið sjálft en láta þess ekki getið að neinu marki að umtalsverð losun mun eiga sér stað hverju sinni sem vatnsborð lækkar og landrof tekur við miklum sveiflum á yfirborði lónsins. Ekki liggur fyrir hvernig losun frá annarri uppbyggingu svo sem vegagerð er reiknuð. Losun frá landi á meðan framkvæmdum stendur er loftslagsmál. Vöntun er á að mæla fyrrséð rof vegna nústöðu á bindingu gróðurs og votlendis sem er til staðar á framkvæmdasvæðinu sem verður að víkja óafturkræft vegna vegalagningar. Landvernd gerir því kröfur um að þessi þáttur um losun og bindingu gróðurs verði endurskoðaður frá grunni við gerð endanlegrar umhverfismatskýrslu. Landvernd vekur sérstaka athygli á hversu þessum kafla um loftslag eru gerð léttvæg skil en strax farið í að réttlæta framkvæmdina á grunni orkuskipta með samanburði við kolavinnslu og gasframleiðslu við raforkuöflun sem er fráleitur samanburður á Íslandi.

Um mjög langt skeið hefur Ísland haft úr endurnýjanlegri orku úr að spila og á Íslandi ríkir engin orkuskortur eða neyð eins og meðal ríkja sem hafa þurft að reiða sig á kol og gas. Fyrirtækið Aritc Hydro fellur í þá gryfju að fara rangt með þegar reynt er að sýna fram á að fiskimjölsverksmiðjur hafi

liðið fyrir orkuskort á Austurlandi og þar gefið í skyn að Geitdalsvirkjun ehf geti komið í veg fyrir brennslu á jarðefnaeldsneyti í uppsjávarvinnslum. Spyrja má því hvort Geitdalsvirkjun ehf hafi hugsað sér að styðja við uppsjávarvinnslur sem vilja ekki greiða á verði forgangsorku heldur á verðum ótryggðar orku. Ástæða þess að uppsjávarvinnslur hafa brennt jarðefnaeldsneyti í töluverðum mæli kemur ekki til af raforkuskorti, heldur því að hinar sömu uppsjávarvinnslur hafa ekki viljað gera samninga m.a. við Landsvirkjun um kaup á forgangsorku. Þá er sömuleiðis eftir að styrkja tengivirki á Hryggstekk til að mæta þörfum fiskimjölsverksmiðja og það hefur því ekkert með orkuskort að gera. Framkvæmdaðilar Geitdalsvirkjunar er bent á að hafa samband við fulltrúa Landsvirkjunar til að afla réttra staðreynda málsins.

Það er því gríðarlega mikill veikleiki í röksemdum Artic Hydro – fulltrúa Geitdalsvirkjunar að þeir geti ekki búið til trúverðugt plan um hvernig þeir hyggjast nýta orkuna á svæðinu. Landvernd væntir því að Skipulagsstofnun muni gera mjög alvarlegar athugasemdir við efnistöð framkvæmdaðila. Endurmeta og lækka þarf því jafnframt stórlega vægiseinkun á áhrif orkuframleiðslu og orkuöryggis með hliðsjón af röngum staðhæfingum fyrirtækisins hvað varðar áhrif framkvæmda svo og mótvægisáðgerða á loftslagsmál.

Fuglar

Sannarlega tekur Landvernd undir að neikvæð áhrif á fuglalíf á framkvæmdatíma, ónæði er léttvægt orðalag sem notað er í skýrslunni, þegar um eyðingu búsvæða fugla er að ræða sem verða vegna nokkurra tegunda m.a. mófugla sem meðal annars verpa innan framkvæmdasvæðis sem telja má allt frá innstu rótum lónsstæðis til framkvæmda yst í dalnum utan stöðvarhúss. Varlega má áætla að áhrifasvæði fugla verði 10 – 12 km á framkvæmdatíma ef tekið er mið af umferð þungaflutningabíla og annarra tækja um dalinn og inn að rótum stíflustæðis. Áhrifin á fuglalíf eru verulega neikvæð en einnig að töluverðu leyti ófyrirséð m.a. vegna skorts á frekari rannsóknum. Rannsaka þarf svæðið frekar með tilliti til fuglalífs. Fram kemur sú staðhæfing að áhrif á steindepil hafi verið metin nokkuð jákvæð þar sem áætlað stíflumannvirki geti verið ákjósanlegt búsvæði fyrir hann. Stíflur og grjóttgarðar hafa einnig reynst búsvæði fyrir ágengar tegundir eins og mink. Til að meta heildstæð áhrif á vistkerfið þarf að taka fyrir allar þær tegundir sem framkvæmdin hefur áhrif á og draga fram heildstæð áhrif, ekki möguleg áhrif á einstaka fuglastofna.

Landvernd leggur áherslu á að áhrif á sjaldgæfari fuglategundir innan svæðis njóti sérstakrar athygli við rannsóknir. Fyrir liggur að t.d. er búsvæði straumandar er þekkt á svæðinu og eins og nafn þessarar tegundar gefur til kynna þá syndir hún gjarnan í straumvatni og þá kann 50 – 80% skerðing á rennsli Geitdalsár á stærstum hluta árinna að skipta verulegu máli fyrir lífsviðurværi þess stofns.

Þá þarf að rýna nánar mögulega varp himbrima á nærsvæði, fálka, álftar, hávelli, rjúpu og annarra þekktra fuglategunda sem halda sig gjarnan inn til dala og heiða. Kaflinn um fugla er ófullnægjandi og samtals 5 ferðir á árunum 2019 – 2022 eru til marks um mjög veikburða rannsóknir.

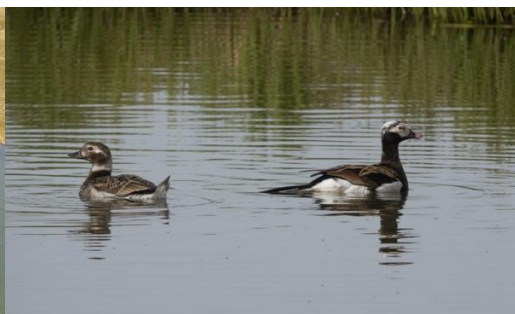
Sýnishorn – Myndir Andrés Skúlason

Straumönd; mynd tekin við Geitdalsá Straumönd; mynd tekin við Geitdalsá

Heiðagæs í varpi við árbakka

Heiðagæsir í felli á vatni í nálægð við áformað inntakslón. Hávellupar á nálægu vatni við áformað inntakslón

Óskýr mynd af duggönd á Ódádavatni Sendlingur við Geitalsá

Hreindýr

Hreindýr

Burðarsvæði hreindýra er á nálægum slóðum við áætlað inntakslón og því er rík ástæða til að vakta svæðið og rannsaka með tilliti til áhrifa. Kaflinn um hreindýr er rýr en áhrifin eru metin nokkuð neikvæð eða óviss. Landvernd gerir kröfu um að framkvæmdaðili láti fara fram nánari rannsóknir til að byggja á svo verja megi hreindýrin gegn frekara raski en orðið er með öðrum virkjunum og uppistöðulónum á svæðinu.

Hreindýrskálfur

Vatnafar, vatnalíf og vatnshlot.

Landvernd vekur athygli framkvæmdaðila á að fylgja [leiðbeiningum um áhrifamat fyrir vatnshlot](#) vegna fyrirhugaðra framkvæmda. Ekki verður séð af lestri á leiðbeiningum að fyrirtækið hafi tekið þær alvarlega við gerð skýrslunnar.

Varanlegt og óafturkræft rask yrði að ræða á hluta Geitdalsár og hennar vatnshloti. Í texta segir þar sem hluti árinna er notað sem miðlunarlón. Framkvæmdin er í ósamræmi við lög nr. 36/2011, 61/2006, 2/1993 og 60/2013, sem og tilskipun um vernd búsvæða, dýra og plantna sem samþykkt hefur verið af ESB. Þá fylgja framkvæmdunum miklar rennslisbreytingar á stóru svæði sem eru úr takti við náttúrulegt rennsli neðan inntakslóns, sem getur haft talsvert neikvæð áhrif á vatnalífriki.

Með framkvæmdinni er horft fram á 50 – 80 % skert rennsli í meginfarvegi Geitdalsár og það hefur þær afleiðingar að áhrifin á vatnalíf eru metin verulega neikvæð og ætti því að vera metin miklu meir en talsvert neikvæð neðan inntakslóns, einnig vegna sveifla í rennsli neðan lónsstæðis. Þá gerir Landvernd athugasemd við smættun framkvæmdaðila á skilgreiningu fossa og flúða í Geitdalsá. Niðurstaða framkvæmdaðila er að fossar Geitdalsár hafi lítið sem ekkert gildi fyrir útivist og ferðamennsku, engu að síður teljast áhrif á fossa nokkuð neikvæð í skýrslunni. Staðkunnugur ábúandi frábiður sér að í Geitdalsá séu ekki til staðar fossar og flúðir sem hafa upplifunargildi.

Jarðfræði og jarðmyndanir fær litla athygli og eða umfjöllun í skýrslunni en niðurstaða mats er nokkuð neikvæð.

Fornleifar

Hér eru áhrif á fornleifar fyrst metin óveruleg þar sem talið er unnt að forðast rask á minjum. Í næstu setningu kemur hinsvegar í ljós að ógerlegt verður að koma veglínu frá fornleifum sem yrði þess valdandi að áhrifin verða verulega neikvæð. Framkvæmdaðili þarf því að leita frekari umsagnar Minjastofnunar Íslands ef hann hyggur á að raska mikilvægum menningarminjum á svæðinu.

Upplifun við fallegan farveg Geitdalsár með fossum og flúðum umkringdu frjósömu landi

Samfélag, útivist og ferðaþjónusta

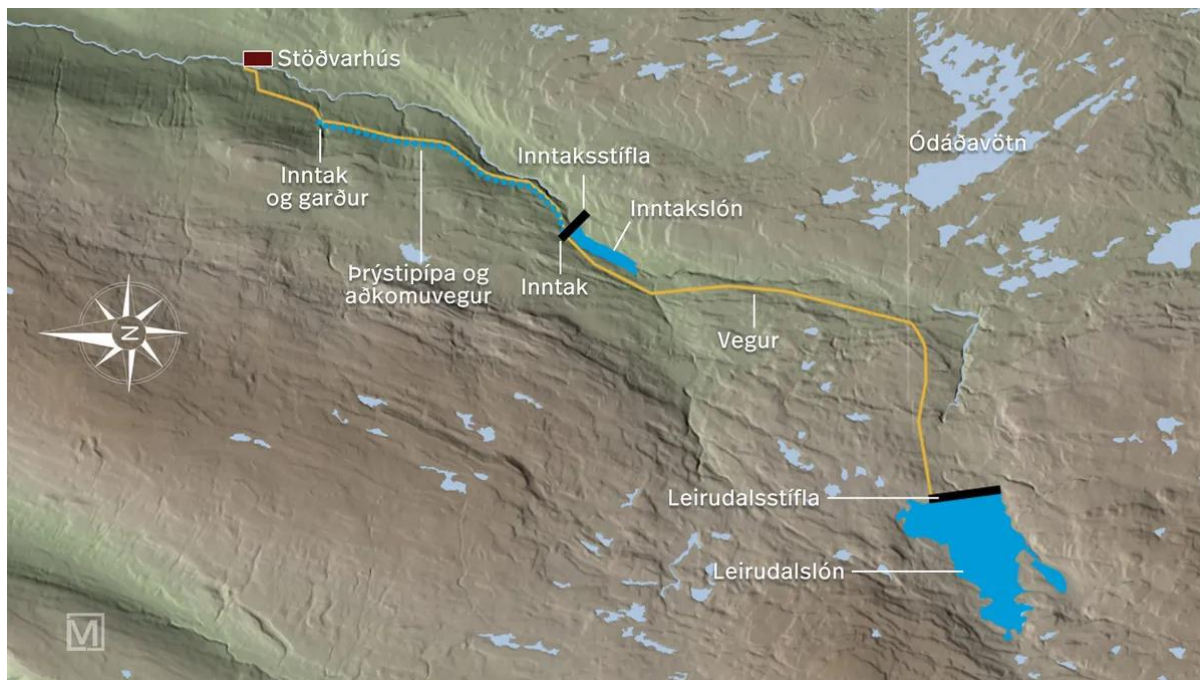
Landvernd gerir alvarlegar athugasemdir við meint jákvæð áhrif á raforkuöryggi á svæðinu. Áformuð Geitdalsvirkjun hefur engum sérstökum tilgangi að þjóna gagnvart raforkuöryggi á svæðinu enda er hvergi um það getið í matskýrslunni með hvaða hætti aukið framboð á svæði sem ekki skortir orku muni vera til hagsbóta. Áðurnefndur vegslóði sem þegar er til staðar liggur frá Axarvegi að Geitdalsá einmitt þaðan sem landi tekur að halla niður frá Leirudal og við upptök Geitdals er vel fær jeppum. Það er því mun vænlegri leið fyrir þá sem þurfa að nýta afréttinn, til veiða og upplifunar á lítt snortnum víðernum að velja þann slóða sem valinn hefur verið með lágmarks riski. Furðu sætir því í kafla sem höfðað er til ferðamennsku og útivistar, að verulega neikvæð áhrif á víðerni og upplifun sé ekki til staðar og áhrif innan framkvæmdasvæðis í Geitdalnum sjálfum þar sem árfarvegi sem í dag er með fossum og flúðum verði skertur óafturkræft og varanlega um 50- 80% í rennsli á hvorki meira né minna en 7 km kafla. Réttlætning er án rökfastrar skýringar um að Geitdalsvirkjun muni hafa talsverð jákvæð áhrif á raforkuöryggi á svæðinu auk þess sem að aukið framboð raforku opni á ýmsa möguleika. Neikvæð samfélagsleg áhrif ætti að taka með í skýrslur sem þessa ef á á annað borð að meta samfélagsleg áhrif. Óeðlilegt er við áætlanir um stórfamkvæmdir að aðeins örfáir aðilar séu valdir vegna þarfa sem framkvæmdaðilar telja að henti til að skrifa inn, til réttlætningar á að framkvæmdin hafi jákvæð samfélagsleg áhrif.

Umhverfismatsskýrsla

1.2. Frávik frá matsáætlun

Á grunni breytinga sem framkvæmdaðili hefur nú lagt fram innan framkvæmdasvæðis vekur furðu ef fyrirtækinu verður ekki gert að hefja matsferli að nýju með gerð nýrrar lýsingar og matsáætlunar þar sem um gerbreytt og nýtt verkefni er að ræða. [Sjá hér úrelta lýsingu um fyrri áætlanir.](#) Þann 11. október 2022 var á grunni áætlana Artic Hydro birt [eftirfarandi frétt á RÚV.](#)

Í fréttinni kemur fram staðfesting á alvarlegum athugasemdum Orkustofnunnar en þar segir meðal annars að „fjalla um samhengi virkjaðs rennslis og aflgetu.“ Skipulagsstofnun tekur undir í útgefnu álitinu og segir að „gera þurfi grein fyrir hvort 9,9 MW sé endanleg stærð virkjunar eða hvort mögulegt verði að auka orkuframleiðslu og hvort það sé fyrirhugað“ Að sama skapi kemur fram í athugasemdum frá sveitarfélaginu „Sveitarfélagið Múlaþing skilaði einnig umsögn og vill að umhverfismat taki tillit til stækkunarmöguleika“ Ekki verður séð að þessum spurningum sé svarað við gerð umhverfismatsskýrslu um hið nýja virkjunarverkefni sem sett hefur verið til kynningar á skipulagsgátt. Landvernd óskar eftir því að Skipulagsstofnun skeri úr um hvort rannsóknarleyfi Artic Hydro hafi verið útrunnið og hvort fyrirtækið QAIR þurfi ekki að sækja um nýtt rannsóknarleyfi.

Sjá áætlanir Artic Hydro árið 2022. Inntakslóni hér á mynd er nú ætlað að vera bæði inntaks og miðlunarlón án þess að fram komi svör við spurningum Orkustofnunar og eða sveitarfélagsins vegna samhengis virkjaðs rennslis og aflgetu og einnig hvort fyrirtækið hyggi á stækkunarmöguleika.

1.4. Leyfi sem framkvæmdin er háð

Landvernd gagnrýnir að ekki skuli á svo löngum tíma sem liðinn er frá upphaflegum áformum að ennþá liggi ekki fyrir leyfi frá Landsnet vegna viðræðna um tengikostnað. Landvernd fer fram á að Skipulagsstofnun geri kröfu um að sveitarfélagið Múlaþing tryggi að lögbundin náttúruverndarnefnd sveitarfélagsins taki málið til umfjöllunar og skili ráðgefandi álitinu til sveitarstjórnar um framkvæmdina á grunni laga sem sveitarfélaginu ber skylda að vinna eftir, en á þessu hefur verið mikill misbrestur innan stjórnarsýslu sveitarfélaga almennt. Sjá nánar <https://www.samband.is/natturuvernd> “Í sveitarfélögum skal vera starfandi þriggja til sjö manna náttúruverndarnefnd samkvæmt [lögum um náttúruvernd](#). Hlutverk náttúruverndarnefnda er að stuðla að náttúruvernd á sínu svæði. Þær skulu vera sveitastjórnir til ráðgjafar um náttúruverndarmál og hafa forgöngu um það að vekja almennan skilning á gildi náttúruverndar og óspillts umhverfis. Náttúruverndarnefndir skulu fylgjast með því, að náttúru landsins sé ekki spillt með athöfnum sem brjóta í bág við ákvæði og fyrirmæli laga. Þær skulu auk þess stuðla að fræðslu og umfjöllun um framkvæmdir og starfsemi sem líklegt er að hafi áhrif á náttúruna, sem og gera tillögur um úrbætur til sveitarstjórna og Umhverfisstofnunar. Sveitarfélög hafa aðkomu að friðlýsingu landssvæða og geta stofnað fólkvanga, útivistarsvæði fyrir almenning. Umhverfisstofnun og náttúruverndarnefndir [funda einu sinni á ári](#).”

Framkvæmdaðilinn - eignarhald á Artic Hydro ehf og Geitdalsvirkjun ehf

Landvernd gerir ráð fyrir að meirihlutaeigandi í Artic Hydro ehf þ.e. hið franska vindorkufyrirtæki QAIR standi að baki þessum virkjanahugmyndum um Geitdalsvirkjun en fram til þessa hafa áætlanir um virkjun Geitdalsár verið settar fram í nafni Artic Hydro ehf og svo í framhaldi hér undir heitinu Geitdalsvirkjun ehf. Landvernd vill koma því á framfæri að æskilegt væri að gerðar væru kröfur um gagnsæi í eignarhaldi um leið og slíkar áætlanir eru settar fram því sannarlega getur það verið ýmsum breytum háð hverjir standa að baki stórfamkvæmdum. Vaknað geta spurningar um áreiðanleika fyrirtækja og svo hagsmunatengsl ýmis sem getur verið sjálfstæður áhrifapáttur og veikleiki í slíkum verkefnum. Þá vekur Landvernd athygli á að flest ríki heims sem búa yfir miklum auðlindum hafa markað stefnu um eignarhald og ekki síst á nýtingu vatnsfalla. Það verður ekkert um það deilt að áformuð Geitdalsvirkjun ehf er stór virkjun og mögulega enn stærri ef fyrirtækið áformar stækkun á síðari stigum sem ekki hefur verið gefið upp enn sem komið er.

- Raunverulegir eigendur

Jean-Marc Bochet

Fæðingarár/mán	Búsetuland	Ríkisfang	Eignarhlutur	Tegund eignahalds
1960-MÁÍ	Frakkland	Frakkland	-	Óbeint atkvæðavægi

Raunverulegir eigendur Aric Hydro / Geitdalsvirkjunar ehf

Geitdalur hefur vistgerðir og vatnasvið sem njóta verndunar

Geitdalur er bæði frjósamt og votlent land sem bindur kolefni og líffræðileg fjölbreytni er mikil

Geitdalur hefur mikla fjölbreytni vistgerða og gildi þess fyrir líffræðilega fjölbreytni er mikil

Skuldbindandi aðgerðir í loftslagsmálum og vernd líffræðilegrar fjölbreytni

Fulltrúar Geitdalsvirkjunar ehf hafa ekki sýnt fram á hvernig fyrirtækið hyggst mæta þeim stóru áskorunum sem varða áhrif á loftslagsmál hvað þá vernd líffræðilegrar fjölbreytni mikil áhersla er á í Landskipulagi og öðrum skipulagsáætlunum. Fyrst og síðast ber framkvæmdaðilum, ríkisstofnunum og öðrum eftirlitsaðilum að fylgja eftir þeim skuldbindandi samningum og samkomulagi sem Íslands hefur gert á alþjóðavettvangi.

Framkvæmdasvæði áformaðrar Geitdalsvirkjunar býr yfir miklum lífbreytileika. Gera þarf því miklu ríkari kröfur til fyrirtækisins í rannsóknum á svæðinu og til mótvægisáðgerða. Stofnanir okkar þurfa að vinna gegn upplýsingaóreiðu og grænþvotti sem talsmenn iðnaðar og orkugeira halda á lofti, sbr slíkar áætlanir sem hér liggja fyrir. Ísland er aðili að fleiri en einum umhverfissáttmálum sem þurfa að vinna saman. Þar má nefna samning um loftslagsbreytingar, líffræðilega fjölbreytni og eyðimerkurmyndun.

Lokaorð

Það er áhyggjuefni hvernig þessi skýrsla er unnin. Landvernd leggst gegn áformum þessum sem Artic Hydro ehf / QAIR Iceland ehf = Geitdalsvirkjun ehf hefur lagt hér fram.

Með vinsemd og virðingu, fh. stjórnar Landverndar

Þorgerður María Þorbjarnardóttir formaður

Skipulagsstofnun
Skilað inn í Skipulagsgátt
Mál nr. 37/2025

Neskaupstað, 21. febrúar 2025

Efni: Umsögn um umhverfismatsskýrslu Geitdalsárvirkjunar ehf.

Umhverfismatsskýrsla fyrir allt að 9,9 MW virkjun í Geitdalsá í Múlapingi er nú í kynningu. Náttúrustofa Austurlands (NA) hefur kynnt sér skýrsluna og vill vekja athygli á breytingum á mati á vægi áhrifa frá því sem sérfræðingar hennar lögðu fram í rannsóknaskýrslu.

NA mat áhrif á **vistgerðir talsvert neikvæð** en í matsskýrslu eru áhrif á vistgerðir og æðplöntur metin **nokkuð neikvæð** og það rökstutt með því að „...með vegi inn dalinn kemur álag á gróður til með að minnka þar sem þörf bænda á að fara á fjórhjólum, sexhjólum, mótorhjólum og hestum, um gróið land í tengslum við nýtingu afréttarins, mun minnka.“ Vísað er í skýrslu Rannsóknamiðstöðvar Háskólans á Akureyri í þessu sambandi. NA bendir á að varanlegt rask á gróðri með lagningu vegar felur í sér meira álag og eyðileggingu en ferðir fólks á hjólum eða hestum um lítt raskað, gróið land. Þar fyrir utan er svæðið sem um ræðir fáfarið og álag af mannaferðum því ekki mikið sem myndi líklega breytast með tilkomu vegar. Auk þess er mikilvægt að hafa í huga þau ótalmörgu dæmi þess að vegaframkvæmdir hafi stuðlað að landnámi og útbreiðslu lúpínu á svæðum þar sem framandi ágengar tegundir voru ekki til staðar fyrir, með tilheyrandi auknu raski staðargróðurs. Þá bendir NA á að ef meta á vistgerðir og æðplöntur saman eins og gert er í skýrslunni þá vega áhrif á vistgerðir meira, enda lýsir sá þáttur gerð og ástandi vistkerfisins betur.

NA mat áhrif á **votlendi verulega neikvæð** en í matsskýrslu eru áhrifin metin **nokkuð eða talsvert neikvæð** og það rökstutt með lagningu „fljótandi vega“. Stærsti hluti votlendis á framkvæmdasvæði er hins vegar í lónstæðinu og áhrif á það mildast því ekki við þær mótvægisáðgerðir. Auk þess er þar aðallega um að ræða forgangsvistgerðina starungsmýravist og óvíst hvort endurheimt votlendis annars staðar sem möguleg mótvægisáðgerð skili landi með samþærilegt verndargildi.

NA mat áhrif af **losun gróðurhúsalofttegunda** á loftslag **nokkuð neikvæð** en í matsskýrslu eru áhrifin metin **nokkuð jákvæð** með því að miða við að núllkosturinn sé að brenna olíu eða kolum sem samsvarar því rafmagni sem virkjunin myndir framleiða. Rökrétt væri að bera framkvæmd saman við enga framkvæmd sem núllkost, óháð því hvort og þá hvernig orka væri nýtt í staðinn.

NA mat áhrif á heiðagæs **talsvert neikvæð** en í matsskýrslu eru áhrifin metin **nokkuð neikvæð**. Vísað er í mótvægisáðgerðir í því sambandi, sem felast í takmörkun aðgengis um aðkomuveg á varp- og ungatíma, en tekið er fram að á framkvæmdatíma verði ekki slík takmörkun. Vert er að benda á að vegna þeirra varanlegu breytinga sem felast í því að leggja veg og byggja önnur mannvirki á lítt snortnum og fáförnum svæðum má ætla að umferð aukist um svæðið á ólíkum tímum árs og að truflun verði meiri, t.a.m. á veiðitíma.

Varðandi **hreindýr** vekur NA athygli á því að í meginmáli matsskýrslu kemur fram að áhrif á þau séu metin **nokkuð neikvæð eða óviss**, í takt við álit NA, en skv. töflu 7.1 eru áhrifin hins vegar sett fram sem **óveruleg eða óviss**.

Virðingarfyllst, f.h. Náttúrustofu Austurlands,

Guðrún Óskarsdóttir
og Kristín Ágústsdóttir

Kópavogi, 21. febrúar 2025

Umsögn Orkusölunnar vegna umhverfismatsskýrslu um allt að 9,9 MW virkjun í Geitdalsá í Múlaþingi

Geitdalsárvirkjun ehf. hefur þann 10. janúar 2025 kynnt umhverfismatsskýrslu vegna fyrirhugaðrar virkjunar í Geitdalsá í Múlaþingi. Orkusalan ehf. (hér eftir nefnd "Orkusalan") hefur hagsmuna að gæta á því svæði sem umhverfismatsskýrslan tekur til. Í því sambandi telur Orkusalan nauðsynlegt að koma á framfæri eftirfarandi ábendingum og athugasemdum:

Orkusalan telur nauðsynlegt, *áður en leyfi til virkjunar verði gefið út*, að gengið verði formlega frá samningi á milli Orkusölunnar og Geitdalsárvirkjunar ehf. um nýtingu vatnsauðlindarinnar. Í því sambandi er sérstaklega horft til þess að Geitdalsárvirkjun mun nýta hluta þess vatns sem Orkusalan er að nýta til orkuframleiðslu bæði í Grímsárvirkjun og Lagarfossvirkjun. Mikilvægt er að tryggt sé að fyrirhuguð virkjun í Geitdalsá rýri ekki rafmagnsframleiðslu virkjananna neðar á vatnasviðinu. Bent er á í þessu samhengi að vatnasvið Geitdalsárvirkjunar við inntak virðist vera um 130 km² sem nemur um 26% af vatnasviði Grímsárvirkjunar, sem er um 500 km². Á bls. 25 kemur fram að vatnasvið vatnshæðarmælis neðan Fossár sé 157 km² en sá staður virðist vera um 5 til 8 km neðan inntaks virkjunar, en hvergi kemur fram vatnasvið ofan inntaks. Í gögnunum kemur þó óbeint fram að vatnasvið Geitdalsárvirkjunar við inntak virðist vera um 130 km² sem nemur um 26% af vatnasviði Grímsárvirkjunar, sem er um 500 km².

Miðlun vatns í fyrirhuguðu inntakslóni með 3,0 Gl virka rýmd mun því hafa bein og merkjanleg áhrif á Grímsárvirkjun.

Á bls. 30 í kafla "3.2. Rennsli" kemur eftirfarandi fram:

"Þetta skýrist af takmarkaðri miðlun vatns í inntakslóni sem þýðir, að í stórum dráttum verður að reka virkjunina á tiltæku vatnsmagni, eins og rennslisvirkjun. Miðlun rennslis yfir lengri tímabil verður óveruleg en eins og áður segir verður hægt að nýta skammvinna vatnavexti þannig að þeir jafnist út og valda þá ekki eins miklum sveiflum í rennsli árinna."

Hér kemur fram, réttilega, að vegna þess að miðlun vatns í inntakslóni er takmörkuð, þá verði "miðlun rennslis yfir lengri tímabil óveruleg". Og dregin sú ályktun að "í stórum dráttum verði að reka virkjunina á tiltæku vatnsmagni, eins og rennslisvirkjun". Hér er alveg skautað framhjá þeim möguleika að nýta 3,0 GI inntakslón til virkrar dægurmiðlunar.

Á sömu bls. kemur fram:

"Þegar innrennsli til miðlunarlóns fer undir hámarksrennsli um vél verður orkuframleiðslan almennt miðuð við meðalrennsli á hverjum tíma og mun miðlunarlónið þá nýtast til að jafna rennsli árinna. Við langvarandi lágrennsli mun virkjunin þó ekki geta keyrt allan sólar hringinn. Þá verður nauðsynlegt að stöðva framleiðslu yfir nóttina til að safna vatni, sem þýðir að rennsli neðan stöðvarhúss verður nokkru ójafnara en við náttúrulegar aðstæður."

Fyrsta setningin á líklega við um 70% af árinu sbr. umfjöllun á bls. 25 um mynd 3.1 þ.e. ca 255 daga enda er meðalrennsli árinna (5,6 m³/sek) svipað og hámarksrennsli um vél (5,2 m³/sek). Sú fullyrðing að þá "verður orkuframleiðslan almennt miðuð við meðalrennsli á hverjum tíma" felur í sér að á þessum tímum þ.e. 255 daga á ári verði virkjunin "almennt" ekki keyrð með dægurmiðlun heldur á jöfnu afli allan sólarhringinn. Þetta vekur athygli í ljósi þess að í öðrum svipuðum virkjunum sem móðurfélag Geitdalsárvirkjunar starfrækir þá virðist mikil áhersla lögð á virka dægurmiðlun þ.e. að keyra á sem mestu afli á dagtímanum en sem minnstu að nóttu til að spara vatn og slökkva þá jafnvel á vélum. Sem er vissulega skynsamlegt og allra hagur vegna þess að eftirspurn heimila og fyrirtækja eftir raforku er meiri á dagtímanum og þá er verðið til virkjunarinnar líka hærra.

Keyrslumynstur Geitdalsárvirkjunar mun hafa bein áhrif á rekstur Grímsárvirkjunar sem er rúmlega 20 km neðar á sama vatnasviði. Sérstaklega mun dægurkeyrsla (mikið að degi en lítið eða ekkert að nóttu) á tímum þegar er lítið rennsli, hafa umtalsverð og mögulega neikvæð áhrif á rekstur Grímsárvirkjunar.

Því er nauðsynlegt, sem fyrr segir, að gengið verði formlega frá samningi á milli Orkusölnunnar ehf. og Geitdalsvirkjunar ehf. um nýtingu auðlindarinnar.

Í kafla "3.3.1. Stífla og uppistöðulón" kemur eftirfarandi fram:

"Stíflan verður hönnuð í samræmi við norska staðla. Ef svo ólíklega vill til að stíflan bresti er ólíklegt að um verulegt flóð verði að ræða þar sem vatnsmagnið er takmarkað. Talið er að brúin yfir Geitdalsá, neðar í dalnum, sé eina mannvirkið sem gæti stafað hætta af flóði vegna stíflubrots. Byggð er ekki talin stafa hætta af flóði. Þannig er metið, að miða eigi hönnun stíflumannvirkja við að þau standi af sér flóð með 500 til 1000 ára endurkomutíma en hámarksrennsli slíkra flóða er áætlað um 230 m³/s."

Orkusalan telur mikilvægt að fylgt verði norskum stöðlum enda mikil reynsla fyrir hendi þar í landi og íslenskum stöðlum ekki til að dreifa. Hér hefði þó verið æskilegt að greina betur frá forsendum þess mats sem sett er fram svo sem að tilgreina stærð vatnasviðs við stíflustæði og tengja við úrkomukort og tiltækar rennslismælingar. Einnig að meta hvernig flóðtoppur

myndi jafnast út niður með farvegi árinna við hugsanlegt stíflurof. Til dæmis að við brú yfir Geitdalsá eða við Grímsárvirkjun gæti hæsti flóðtoppur orðið X og Y m³/sek. Rétt er að hafa í huga að hætta á stíflurofi er mest þegar stórt flóð er í ánni og bætist flóð vegna stíflurofs þá við það flóð sem fyrir er.

Í sama kafla kemur fram:

"Engar aurburðarmælingar hafa verið gerðar í Geitdalsá. Af þeim vatnsföllum sem rannsökuð hafa verið á Austurlandi er talið að aurburður Fellsár í Fljótsdal sé líkastur aurburði Geitdalsár, að magni."

Hér hefði verið æskilegt að rökstyðja hvers vegna það "er talið" að Fellsá sé sambærileg. Eru vatnasviðin álíka stór? Er gróðurfar og jarðfræði svipuð? Er vægi lunda/jökulvatns/dragár svipað? Er halli á farvegi svipaður? Af myndum að dæma (til dæmis mynd 5.16) virðist sem halli á farvegi Geitdalsár og hliðaráa ofan lónstæðis sé talsverður og má því ætla að rof- og burðarmáttur árinna sé mikill, ekki síst í ljósi þess að ársúrkoma er mikil á þessu svæði og bæði leysingaflóð fyrri hluta sumars og rigningaflóð að hausti geta orðið stór. Fram kemur: *"Ef gert er ráð fyrir að botnskrið nemi 50% af magni svifaus, sem er mjög hátt mat, þá verður heildarsetsöfnunin 2.700 m³/ári."* Ekki er rökstutt hvers vegna það væri "mjög hátt mat" á botnskriði, og væri æskilegt að styðja það betri rökum. Sem fyrr segir benda ljósmyndir af farveginum til að mikið magn af mól og sandi berist fram í flóðum. Ef miðlun í inntakslóni er nýtt með virkum hætti þá er áin iðulega að streyma af talsverðum krafti inn í lónið í lágrí vatnsstöðu og má því ætla að mól og sandur berist í talsverðum mæli niður í óvirka hluta lónsins (0,9 GL) strax á fyrstu árum og áratugum rekstrar. Fram kemur: *"Miðað við framangreindar forsendur um aurburð tekur rúmlega 300 ár að fylla óvirkt rúmmál í inntakslóni og er því ekki gert ráð fyrir að fjarlægja þurfi set úr inntakslóni á líftíma virkjunar."* Af fyrrnefndum ástæðum er þetta mögulega ofmat á líftíma lónsins án viðhalds og því kann að vera ástæða til að huga að því strax á þessu stigi hvernig staðið yrði að skolon á aur og mól úr lóninu um botnrás stíflunnar og hvaða áhrif það myndi hafa neðar í árfarveginum, þar á meðal við Grímsárvirkjun.

Almennt séð telur Orkusalan að virkjun Geitdalsár sé mikilvæg á tímum vaxandi orkuþarfar til orkuskipta og vegna fólksfjölgunar og hagvaxtar, að umhverfisáhrif verði ásættanleg ef vel verður staðið að framkvæmdinni, og að álitamál varðandi áhrif á virkjun Orkusölnunnar í Grímsá megi leysa með góðu samstarfi.

Orkusalan áskilur sér allan rétt til að koma á framfæri frekari athugasemdum á síðari stigum.

Virðingarfyllt,

Magnús Kristjánsson,
forstjóri Orkusölnunnar

Vegna: Máls nr. 0037/2025, Allt að 9,9 MW virkjun í Geitdalsá í Múlapingi (Kynning endanlegra áætlunar)

Athugasemd:

Ég mótmæli harðlega fyrirhugaðri virkjun í Geitdal. Fyrirhugað er að skerða víðerni og viðkvæma náttúru sem nýtur sérstakrar verndar. Óafturkræf spjöll á vatnasvæði Sviðinhornahrauns. Enginn raforkuskortur er á svæðinu sem réttlætir þessi náttúruspjöll. Eftir stórkostlegt inngrip Kárahnjúkavirkjunar á náttúru austurlands var því lofað að öðrum svæðum yrði þyrmt. Það er einnig ábyrgðarhluti að veita erlendum aðilum aðgang að svæðinu til óafturkræfra spjalla á íslenskri náttúru. Ísland ber mikla ábyrgð í vernd óspilltra víðerna, þar sem ásóknin virðist engan enda ætla að taka. Ég skora á Skipulagsstofnun að hafna þessum hugmyndum alfarið.

Virðingarfyllt
Stefán Skafti Steinólfsson
260467-4339

Höfundur: Stefán S Steinólfsson/skafti3s@gmail.com

Sent inn þann: 21.02.2025, **Fyrir hönd:**